РОДЪТ ВЪЛЧОВЦИ

Пътешествие през вековете

Виктор Костадинов

РОДЪТ ВЪЛЧОВЦИ

ПЪТЕШЕСТВИЕ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ

„Каквото искаш да постигнеш,
трябва с труд да го постигнеш“

Цено Димитров Вълчовски

СЪДЪРЖАНИЕ:

Предговор 7

Девене и легендите за Вълчовци 9

Десетилетия на промени. Истории за дядо Димитър .. 10

Възпитание и знания: двете сили, които формират личността 13

С книгите зад гърба, сред ниви и лозя 16

Клетва пред знамето, обет пред олтара 17

Членство в ТКЗС 18

Мостове, пътища и летища 21

Член на БЗНС 21

Кета Вълчовска 22

Пътищата на братя Вълчовци 23

Наследниците на Цено 24

Послеслов 28

Благодарности 30

Библиография 31

Приложения 32

ПРЕДГОВОР

Вековете минаваха, но историята на рода Вълчовци оставаше неизменна — като древен камък, който носи в себе си спомени. Род, простиращ се назад във времето като дълга нишка, свързваща поколения хора.

Цено Димитров Вълчовски беше пряк свидетел и живият мост в прехода от миналото към настоящето. Неговият живот премина през три важни епохи в българската история: Царство България, Народна република България и Република България (времето на демокрацията) след 1989 година. Цено беше мост — не само между поколенията на своя род, но и между различните етапи от българската история. Той съчетаваше мъдростта на миналото с нуждите на настоящето, предавайки уроците от предците на новото поколение. Тази роля му позволяваше да вдъхновява своите деца, внуци и правнуци и да им напомня, че истинската сила на един народ се крие в разбирането и уважението към собствената му история. Той бе от тези хора, които носеха мъдростта на предците в душата си. Тих и кротък човек, той беше пазител на семейните традиции, не с думи, а с дела. Родните му винаги говорят за него с уважение и възхита, защото никому не беше сторил зло и винаги помагаше, когато имаше нужда. Ние го помним и до днес като добър човек, но зад тази тиха външност се криеше дълбока връзка с миналото на рода Вълчовци, която той носеше с гордост.

В неговите разкази се усещаше тежестта на поколенията преди него. В онези години Вълчовци бяха известни със своята честност и трудолюбие, хора на земята, които не търсеха богатство, а смирение и сила в труда си. Като младеж в Царство България Цено видя как монархията постепенно губеше своята сила.

В годините на социализма, когато много традиции бяха изоставени или забравени, той трябваше да приеме новата реалност, но никога не се отказа от старите ценности. След 1989 година, когато България влезе в нова епоха, Цено вече беше възрастен, но неговите очи не бяха замъглени от възрастта. Той наблюдаваше новите времена със същото спокойствие, с което беше преживял и предишните епохи. Неговите наследници вече бяха завладени от изкушенията на новото време, но той разказваше и не спираше да им напомня за важността на корените. За него връзката с миналото беше като дълбока река, която никога не пресъхва — тя продължаваше да тече, макар и понякога слабо. Дори когато старостта го накара да забави ход, Цено оставаше стълбът на рода. Присъствието му беше достатъчно — без нужда от думи, той вдъхваше уважение към миналото и вдъхновение за бъдещето, но заедно с това ние уважавахме и самия него. Точно както родът Вълчовци беше успял да премине през вековете, така и мъдростта на Цено остана жива в сърцата на неговите наследници. Той беше последният мост в прехода между отминалите епохи и новото време — и макар да си отиде тихо, като всичко,

което правеше в живота си, следата му остана дълбока като следа в планинска пътека.

Всяка епоха ражда своите забележителни личности, надарени с мисия не само за съществуване, но за създаване и продължение на рода, който обединява членовете си чрез споделени ценности и традиции. Изследването на рода показва как личната и семейната история са вплетени в широкия контекст на обществените и историческите процеси.

ДЕВЕНЕ И ЛЕГЕНДИТЕ ЗА ВЪЛЧОВЦИ

Девене е малко селище в северозападна България, област Враца. Името произлиза от индоевропейската дума ***dhew(i)na***, която означава в буквалния смисъл извор. Има сведения за останки от праисторически селища в района на селото. При археологически разкопки и изследването им са открити артефакти, които специалистите датират от каменно-медната и новожелязната епоха. Тези датировки за хиляди години преди новата ера свидетелстват, че по днешните български земи, конкретно в землището на Девене, се е зародила древна цивилизация. Животът по тези земи продължава и през Античността. В района са намерени руини от обиталище и могила на траките. Откритията им свързват Девене с древната тракийска цивилизация и засилва усещането за принадлежност към историята и корените ни. Земите на селото са били населени и през Първото, и през Второто българско царство. От находките на глинени съдове и други предмети, използвани и изработвани от средновековните хора, разбираме повече за поминъка им. Българските царства са основополагащи за националната ни идентичност, защото откритията свързват Девене със значими периоди от българската история. Това е конкретна причина да имаме самочувствието, че сме част от едно дълго и богато минало. А разкопките са важни както за местната, така и за националната, и световната историография.

През 1396 година много от селищата в Северозападна България са разрушени от османските турци, а населението избито или прогонено. В турски документ от 1430 година е споменато за преселването на войници от Паволче в Девене. Но Девене носи историята на съвременните родове. От ново възстановяването му днешни потомци са Вълчовци, дошли от село Паволче. Те са запазили вековното си име чрез легенди и истории, предавани през поколенията.

Легендите често са комбинирани от историческа истина и мистериозни събития или природни феномени. Те ни помагат да си обясняваме традиции и родови истории и да поддържаме връзка с миналото. Легендата за Вълчовци, от която произлиза името на рода, е за дядото на Цено – Иван, който една нощ, докато пазел кошарата, хванал вълк, но не с оръжие, а с голи ръце. За да видят всички, той водел хванатите вълци в селото и хората удивени гледали и започнали да наричат Иван – дядо Вълчо.

Когато разговарях с един от роднините на Цено, той ми разказа интересна история. До кошарата на Вълчовци имало две големи дървета, известни като „вълчовските дървета“. Иван Влъчара често разказвал за една странна случка, която преживял там. Една вечер забелязал нещо необичайно. На един черничев дуд, до кошарата, бил оставил вързани стръкове кукуруз. Когато погледнал натам, видял вълк, стоящ върху кукурузяка. Звярът стоял неподвижно и надничал през прозореца на стаята, сякаш искал да провери дали

Иван е вътре. Тази легенда дала прякора „Влъчар“ на Иван и през вековете Вълчовци станало фамилно име за следващите поколения, а историята разказвана и до днес. ***/Приложение 1/***

ДЕСЕТИЛЕТИЯ НА ПРОМЕНИ. ИСТОРИИ ЗА ДЯДО ДИМИТЪР

За България началото на XX век е период на политически, икономически и социални промени. Тя неотдавна се е освободила, а след Съединението на Княжество България и Източна Румелия през 1885 година и обявяването на Независимостта през 1908 година страната се утвърждава сред балканските държави. Но въпросът за българските земи, останали извън държавата след Берлинския конгрес, ще доведат до конфликти на Балканите и до участието на България в Балканските войни (1912-1913 г.) и Първата световна война (1914-1918 г.). В социално отношение обществото остава предимно патриархално, но модернизационните процеси започват да променят живота на хората. В икономическо отношение България е в ускорено развитие на промишлеността, броят на предприятията и тяхното производство нараства интензивно. Оформилата се през XIX век нова обществена прослойка и държавната политика предпоставя създаването на училища, печатници, читалища и в началото на XX век, благодарение на които се развива българската култура и образование.

Найден, синът на Цено, си спомня история за своя дядо Димитър от 1913 година. По време на войната дядо Димитър е пленен от сърбите заедно с един циганин, който също е от Девене. Сърбите, които ги водят на разстрел, са от ромски произход и още по пътя започват да обсъждат кой какви дрехи ще вземе от пленниците. Тогава циганинът от Девене извиква:

– Не ви ли е срам да ни избивате, нали сме братя?

Сърбите се споглеждат и се попитат:

– Чакай, само ти ли си циганин? А тия другите защо не говорят на нашия език?

– Те са от друга фамилия, от друг род – отговорил той.

Тогава сърбите им нареждат да хвърлят по една дреха, за да изглежда, че са разстреляни, и ги пускат да избягат. Дядо Димитър и спътникът му преминават сръбската граница и се прибират в Девене.

По това време Димитър отглежда 120-130 овце и след връщането си, всяка година на Димитровден коли овца и я носи на циганина. На Гергьовден му носи и агне.

– Не ми ги давай тези неща – казва циганинът.

Но дядо Димитър настоява:

– Ти ме спаси, иначе щяха да ни избият. Длъжен съм да ти давам, докато съм жив.

Разказаната история разкрива силата на човечността и взаимопомощта дори в най-тежките и опасни моменти. Ситуацията, в която Димитър и неговият съселянин се оказват пред лицето на смъртта, показва, че етническите различия могат да бъдат преодолени. Постъпката на циганина, който убеждава своите сънародници да пощадят Димитър и него, е пример за това как една дума или жест могат да променят съдбата на хората. Връзката, изградена между двамата мъже след този случай, и последвалата благодарност на Димитър към своя спасител, демонстрират как признателността и лоялността могат да се превърнат в основа за дълбоко уважение и приятелство. Историята ни напомня за моралния дълг да ценим и почитаме хората, които са ни помогнали в тежки моменти, и показва как добротата може да остави трайни следи в човешкия живот. Защото, ако Димитър беше убит тогава тази книга нямаше да я има днес.

Найден разказва още една история за своя дядо Димитър, в нея той сравнява характера му с този на баща си и чичовците си.

Дядо Димитър и баба Цвета са кръстници на един мъж, който преди 9 септември 1944 година участва в преследването и избиването на партизани. Този човек служи в нещо като полиция или жандармерия и веднъж, докато е в отпуск, отива на гости при кръстниците си. В старата къща се събират да ядат и пият.

По едно време гостът изважда снимки, на които позира с отрязани глави на партизани. Дядо Димитър вижда това, става, отваря вратника и извиква:

– Изчезвай оттук! Марш навън! Не искам нито да те виждам, нито да чувам за теб, мръсник!

Гостът пийнал, но дядо Димитър не се поколебава – хваща го, изхвърля го през портата и дори го изритва. Бащата на Найден казва: „Рита го така, както и куче не се рита!“. По-късно този човек е осъден и разстрелян от Народния съд.

Дядо Димитър е изключително силен мъж и се слави с твърдия си характер. Найден си спомня думите на баща си: „В селото никой не смееше да го закачи. Ако някой му се противопоставеше, идваше и го ликвидираше с един удар“.

За разлика от него Цено, бащата на Найден, бил кротък и доверчив. Чичо Иван също бил добродушен, но чичо Никола приличал на дядо Димитър – ако някой му се озъбел, веднага го хващал и го изхвърлял като куче.

Историята за дядо Димитър разкрива неговия силен морал и категоричното му отхвърляне на жестокостта и нечовешкото поведение. Реакцията му към госта, който се хвали с убийства и показва снимки на убити хора, показва, че дядо Димитър не е търпял злоупотреба и гавра с човешкия живот и е поставял честта и достойнството над всякакви други съображения, включително връзките си с хората. Сравнението между личността на дядо Димитър и тези на неговите синове разкрива различията на характерите в

семейството. Димитър е представен като силен, строг и непреклонен човек, който не се страхува да се изправи срещу несправедливостта и да наложи своите принципи. За разлика от него синовете му Цено и Иван са описани като кротки и доверчиви, докато Никола е наследил част от суровия и решителен характер на баща си. Историята подчертава как личните убеждения и силата на характера могат да оформят не само живота на даден човек, но и начина, по който той се възприема в обществото и как влияе на околните. Димитър остава пример за човек, който не е търпял компромиси с морала си, независимо от последствията.

Най-стария документ запазен в родовия архив е картата за самоличност на дядо Димитър. Картата за самоличност е материално доказателство за неговото съществуване, за времето, в което е живял. На нея са написани трите имена - Димитър Иванов Вълчов, който е роден на 2 януари 1877 г. в село Девене. В документа е споменато, че той е земеделец, написана е и религията – източно православие, семейно положение и др. Самата книжка е издадена на 28 януари 1941 г., но още по-впечатляващ е фактът, че този документ е принадлежал на човек, роден в края на XIX век – епоха на големи исторически промени. През неговия живот България преживява Освобождението, след което следват войни, политически и социални промени. Тя е повече от обикновен документ – тя е връзка между поколенията, физическо доказателство за живота на предците ни и ценен артефакт, който ни напомня откъде идваме.

Нуждата от по-добро образование през този период довежда и до необходимостта от по-голяма училищна сграда в Девене. Димитър Вълчов и жена му Цвета имали къща на територията на днешното училище. Цвета също е от селото и идва от рода Малковци. Двамата имат пет деца. Цено се ражда през 1920 година и е най-малкият брат сред останалите четирима – Герго, Петко, Иван и Никола. През 1929 година, когато училището е започнало да се строи, родът Вълчовци бил изселен, а къщите, които продължавали до Пазарището и Фурната, били съборени. Кметството разрешило на хората да си построят нови къщи, където има свободна земя. Цвета имала брат, който притежавал градини на север от Кръкижов дол и продал земята на нея и нейния мъж Димитър. Построили голяма къща на един етаж. Цено бил деветгодишен, когато започнали тези промени, но той бил пряк свидетел на създаването на училищна сграда в селото.

С годините, когато братята пораснали и създали свои семейства, нуждата от повече пространство станала осезаема. Първоначално всеки от тях разполагал с по една стая, включително и родителите им – Димитър и Цвета. В началото това изглеждало достатъчно, но с увеличаването на членовете на семействата къщата започнала да става тясна и неудобна за съвместно съжителство. Осъзнавайки, че не могат да продължават да живеят всички заедно, трите братя решили да намерят справедлив начин да определят кой ще

остане в бащиния дом. За целта те започнали да хвърлят чоп. Изненадващо или не, всеки път жребият се падал на Цено. След няколко опита, когато резултатът бил един и същ, той се усмихнал и казал: „Това си ми е късмет“. Така било решено, че той ще остане в бащината къща, докато Иван и Никола построили нови къщи в непосредствена близост до старата къща. Те искали да бъдат наблизо, за да могат да помагат на родителите си и да поддържат връзката помежду си. Междувременно Димитър и Цвета останали да живеят при Цено, тъй като било естествено и традиционно възрастните родители да останат в къщата, която вече познават и в която са прекарали голяма част от живота си. Годините минавали и както се случва в живота, дошъл моментът, когато родителите напуснали този свят. Дядо Димитър умира през 1945 година, а през 1951 година си отива и баба Цвета. След тяхната смърт животът в къщата продължил, но Цено започнал да обмисля построяването на свой собствен дом. Той взел решението да издигне нова къща, която да отговаря на нуждите на неговото семейство. През 1952 г. новият дом бил завършен, старата бащина къща започнала да се използва като стопанска постройка. Въпреки че вече не била жилище, тя продължила да бъде част от двора и семейната история. През 1958 година била съборена, но спомените за нея и животът, който се е водил там, останали живи в разказите. ***/Приложение 2/***

ВЪЗПИТАНИЕ И ЗНАНИЯ: ДВЕТЕ СИЛИ, КОИТО ФОРМИРАТ ЛИЧНОСТТА

През двайсетте и трийсетте години на XX век в България и други части на света детството се различавало значително от съвременното. Нямало детски градини нито пък детски играчки както днес. Освен ходенето на училище децата като Цено били обвързани със селския семеен живот. Основни дейности за тях били свързани с домакинството и селскостопанската работа. Цено помагал на родителите си в ежедневните задължения като садене, прекопаване на градини, прибиране на реколтата, пасене на овце с по-възрастните или в къщната работа. Често срещани игри за това време били гоненица, криеница, изработване на играчки от дърво, парцали или кал. Децата си изработвали *карачка, колца, геранче*.

През XX век могат да се видят някои разлики в употребата на кирилицата при писане. Някои особености, които могат да се забележат в свидетелствата на Цено, са използването на стари символи и употребата на буквата „ъ“ в края на думите от мъжки род единствено число. През 1945 година е извършена реформа в българския правопис, която цели да опрости писмеността, да се улесни писането и да се приведе българският правопис в съответствие с произношението. Промените в правописа отразяват развитието на образованието, което също търпи значителни промени през годините. Докато правописната реформа от 1945 година улеснява писмеността, училищното дело

също напредва, преминавайки от църковни сгради към училища. Преди да бъде построена училищна сграда, се ползва мястото, където е сега камбанарията на църквата. За това място се дават сведения за учебна дейност още през 1810 година. Това е приземна стая с каменни стени, покрита с плочи и измазана с бяла глина, която е наричана ***даскалницата***. През 1891 година е започнат строежа на училище (днешната детска градина), което е имало 3 класни стаи и 1 канцелария и към края на XIX век учебната дейност вече не се извършва в църквата. През 1914 година в училището се открива IV отделение, а през 1919 година – първи прогимназиален клас.

Началният учител на Цено е Найден Нонински, уважаван преподавател, който оставя трайна следа в съзнанието на своите ученици. През 1980 година Цено и неговите съученици организират специална среща с учителя си, за да отбележат юбилея си – набор 1920 година. Започват с тържествено шествие и полагат венец пред паметника в бившото си училище. Найден Нонински е вече на преклонна възраст на снимките, които запечатват последните години от живота му. Роден в края на XIX век, той продължава да бъде активен и жизнен, поддържайки връзка със своите съселяни. Венета Димитрова (снахата на Цено) си спомня как възрастният учител често ходел пред тяхната къща, за да си бере липов цвят от дърветата. Докато бил там, обикновено си говорел с някогашния си ученик Цено. В гласа му имало особена мекота, която карала хората да го слушат и общуват с внимание и уважение. Когато посещавал дома им, той винаги проявявал интерес и към децата. Питал Цветелина и Калинка (внучките на Цено) да му покажат бележниците си, разглеждал ги внимателно и след това им ги връщал, а вътре в тях оставял по един лев.

Спомените за него остават като част от онези тихи, но значими моменти. През учебната 1932/1933 година Цено завършва IV отделение в Народно основно училище „Св. св. Кирил и Методий“. В свидетелството му са посочени оценките на предметите, които е изучавал. Повечето от тях днес се изучават под друго име, а други дори не присъстват в образователната програма като *вероучението* и *краснописа*. Вероучението изучава основите на християнската религия, моралните ѝ принципи и традиции. В началото на XX век в България този предмет е бил задължителен в училищата и обикновено се е преподавал от свещеници или учители. Може да се направи сравнение с останалите предмети и по какъв начин се изучават днес. Например *ръчната работа* е предмет, който е включвал практически занимания, свързани с ръчно изработване на различни предмети. Учениците са се учили да шият, плетат, дърводелстват или да изработват различни изделия от хартия, глина и други материали. Целта е била да се развиват сръчността, вниманието към детайла и трудовите навици на децата. Днес този предмет би могъл да се сравни с трудово обучение или технологии и предприемачество, а модерните му варианти често включват и съвременни технологии.

Краснописът (красивото писане) е бил важен предмет в образованието, защото тогава писмената комуникация е била основен начин на общуване. Учениците са се учили да пишат с равномерен натиск, правилни линии и добре оформени букви. Това е било особено важно, защото се е писало с мастило и перо, което изисквало прецизност. Децата се възпитавали на внимание, търпение, старание. Красивият почерк се е приемал като признак на културност и добро образование. Във времена, когато печатните и дигиталните текстове не са били разпространени, добре написаните документи, писма и отчети са били от съществено значение. С навлизането на пишещи машини и дигитални устройства краснописът постепенно е изгубил своето практическо значение.

Смятането и практическата геометрия днес са обединени под наименованието математика и целят същото и днес. Чрез смятането учениците са се учили да работят с числа, да събират, изваждат, делят, умножават. Практическата геометрия била насочена към приложение на геометрични знания в реалния живот, които са полезни за занаяти и инженерни умения.

Естествознанието е било предшественик на съвременните природни науки. То е обединявало знания от биология, физика, химия и география.

Отечествознанието е било предмет, който е обединявал история, география и култура на България. Учениците са се запознавали с важни исторически събития, национални герои, географски особености на страната и културни традиции, като основната цел е била да се възпита любов към родината.

Успех по отделните предмети на Цено през учебната 1932/1933 година:

Вероучение – Много добър (5)

Български език – Много добър (5)

Смятане – Много добър (5)

Практическа геометрия – Много добър (5)

Естествознание – Много добър (5)

Отечествознание – Много добър (5)

Рисуване – Много добър (5)

Краснопис – Много добър (5)

Ръчна работа – Добър (4)

Гимнастика – Много добър (5)

Пеене – Добър (4)

В свидетелството, под таблицата с успеха на Цено, е написано „примерно“ поведение на ученика през учебната година. В миналото образованието е имало не само познавателна, но и силно възпитателна роля. Училището не е оценявало само знанията, а и моралното развитие, дисциплината и личностните качества на ученика. Затова в свидетелствата за завършен клас се отбелязва поведението на ученика през учебната година. Това е начин да се покаже дали детето е възпитано, послушно, старателно, дали спазва учи-

лищните правила и как се отнася към учителите. Запазеното свидетелство на Цено показва, че е бил старателен ученик с много добри постижения в почти всички учебни предмети. Оценките му показват, че е бил особено добър в теоретичните дисциплини като български език, смятане, естествознание и отечествознание. Малко по-ниски оценки има по ръчна работа и пеене, от което можем да предполагаме, че тези предмети са били по-трудни за него или просто не са му били толкова интересни.

Когато завършва Народна смесена прогимназия през 1937 година, Цено получава свидетелство, в което пише, че завършва прогимназиален курс с поведение примерно (6) и общ успех – много добър (4 и 3/5). Свидетелството сочи, че освен знания, той е имал и примерно поведение (6), което означава, че е бил дисциплиниран, отговорен и уважителен към учителите и съучениците си. Това служи като още един аргумент по-късно в живота му хората и близките му да го описват и помнят като мирен и трудолюбив човек. ***/Приложение 3/***

С КНИГИТЕ ЗАД ГЪРБА, СРЕД НИВИ И ЛОЗЯ

След като завършва образование през 1937 година, Цено помага на родителите си в земеделието. През тези години за българите това е основен поминък. Родът Вълчовци обработва 120-130 декара земя, която е разделена на парчета в различни части на селото и всяко семейство отговаря за свой парцел. Тези обширни декари земя показват и колко многочислен е родът Вълчовци. Някои от тези части са в местността „Млекан“ (днешните лозя), „Урушидово“ и др. Когато отиват на работа на полето хората си носят бъкле с вода или прясно мляко в издълбана кратуна и храна в кошнички. Наред с това се наблюдава и как хората обработват земята – ръчно с дървено рало или плугове теглени от коне или волове. Сеят най-вече жито и царевица, като хвърлят семената. Реколтата също събират ръчно, като косят със сърп. Кулените царевица събират и пренасят в плетени от пръчки от черница кошове. Сеното за животните се събира с дървени вили. Основно по този начин земята е отглеждана и обработвана в цяла България до 1949 година. Семейството на Цено има градина в „Къркижов дол“, недалеч от къщата си. То притежава и два декара лозя в местността „Могилата“ и кошара с 200 овце в местността „Банешки шумак“. Там член на семейството преспива в сламена колиба върху дървени леси, пазейки стадото от вълци. А защо върху дървени леси? За да им бъде неудобно и да не се унасят в сън. Тази практика представя отдадеността към семейното препитание.

По спомени на Найден вечер, когато родителите му се приберат от работа, всички сядат около синията и се хранят. Тази синия е запазена до днес, но преди на нея се хранели Цено, родителите му и братята му. Запазването ѝ до днес подчертава значението на семейните ценности и връзката между

поколенията, но в същото време се запазва и спомена за предците ни, които са седели край нея. Запазени са семейни реликви от времето на Цено и неговите родители. Това са: кошове, бъкле, вретена, трикрака синия, сърпове, газови лампи, дървени вили, катарага, каче, кошнички, вълмачки, сапуни за пране, синия, чекрък, кратуни, чепкало за вълна, дървена сгъваема закачалка. ***/Приложение 4/***

КЛЕТВА ПРЕД ЗНАМЕТО, ОБЕТ ПРЕД ОЛТАРА

След подписването на Ньойския мирен договор през 1919 година Царство България трябва да спазва няколко клаузи. Една от тях е, че няма право да поддържа наборна армия, т.е. преминаването във военна служба било доброволно. През 1938 година се сключва Солунското споразумение, с което се премахват военните клаузи на Ньойския договор и Царство България възстановява задължителната военна служба. Цено става войник през 1939 година и е назначен в длъжност картечар с военно звание редник в 35-то военно окръжие град Враца, Царство България. От записките във военната му книжка научаваме, че той е признат като годен за строева служба и зачислен в дивизионна картечна дружина. „Годен за строева служба“ означава, че Цено е преминал през медицински прегледи и е в добро здравословно състояние, достатъчно физически подготвен за активно участие във военни действия. Строевата служба е свързана с ежедневни задължения, тренировки и участие във военни операции, като в случая Цено е оценен като способен да изпълнява тези задачи. Дивизионна картечна дружина е военното формирование, което е част от армията и специализирано в работата с картечници – тежко въоръжени машини за огнева мощ, използвани в бойни условия. Цено е зачислен в такава дружина, което показва, че той е част от специализирана единица, отговаряща за използването на картечници в боеве. При постъпването си, войниците, сред които и Цено, дават клетва и след като целуват българското знаме и ръката на цар Борис III, изричат думите „заклех се“. Клетвата, последвана от целуване на знамето и ръката на цар Борис III, показва, че Цено се е ангажирал не само с военните си задължения, но и със своето представителство в армията и вярност към нацията и царя. Той преминава през всички формални стъпки на военното обучение и е приет за част от въоръжените сили на Царство България, готов да изпълнява служебните си задължения.

Продължителността на военната служба за редовите войници в България обикновено е била 2 години. През 1941 година Цено се уволнява от казармата и се връща в село Девене. След казармата той преминава в запас, т.е. след приключване на активната военна служба остава регистриран в резервния състав на армията и държавата го поддържа в готовност за военни действия при необходимост. На 15 юни 1941 година Цено се венчава за Параскева

Ангелова Христова. Това научаваме от свидетелството им за венчание. В документа се споменава, че ритуала се е извършил в селската църква „Св. Апостоли Петър и Павел“ при свещенодействието на енорийския свещеник Георги Тошев Гергов и при свидетелството на кума Никола Димитров Лозанов. Параскева приема фамилията Вълчовци. Според историческите сведения църквата „Св. Апостоли Петър и Павел“ е построена през 1847 година преди врачанските храмове. Тя носи дългогодишна история и е била значима за духовния живот на местната общност през XIX и XX век, тъй като е била център за религиозни обреди и събития в селото. Днес е символ на културното и духовно наследство на село Девене.

По време на Втората световна война България преминава през различни фази на участие. В началото на войната страната се стреми да запази неутралитет, но на 1 март 1941 година под натиска на нацистка Германия подписва присъединяването си към Тристранния пакт. В замяна България получава части от Беломорска Тракия, Вардарска Македония и Поморавието. През 1941 година обявява символична война на Великобритания и САЩ, но реални бойни действия срещу тях липсват. В този период властта е подложена на натиск от нацистка Германия за депортирането на евреите в концентрационните лагери. Благодарение на силната обществена и църковна съпротива обаче, много български евреи са спасени. На 5 септември 1944 година СССР обявява война на България. Само няколко дни по-късно, на 9 септември 1944 година, е извършен преврат, който довежда на власт правителство, ориентирано към Съюзниците. След този политически обрат България обявява война на Германия и изпраща войски на фронта. Тези събития оказват значително влияние върху съдбата на хиляди български войници, включително и на Цено, който е мобилизиран от запаса през 1942 година и изпратен на гръцка територия да охранява българската граница. По разказите на Венета (снахата на Цено) и Найден (синът му), през свободното време запасняците посещават полуостров Атон. ***/Приложение 5/***

ЧЛЕНСТВО В ТКЗС

Събитията от 9 септември 1944 година, когато Отечествения фронт с помощта на Червената армия завзема властта, водят след себе си дълбоки промени, засягащи всички промени на обществения живот - политика, икономика, култура и др. В България постепенно се установява тоталитарна комунистическа диктатура по съветски модел, а страната попада в сферата на влияние на СССР. През 1946 година е проведен референдум, след който монархията е премахната и България е обявена за Народна република.

Индустриализацията в България започва още в края на XIX и началото на XX век, но най-големият ѝ разцвет настъпва след Втората световна война. С установяването на социалистическия режим държавата предприема

мащабни реформи, които целят бързо развитие на индустрията и селското стопанство. След национализацията на частните предприятия през 1947 година България започва ускорена индустриализация по съветски модел. Основната идея е страната да стане самодостатъчна и да осигурява собствено производство на машини, стоки и суровини. При преминаването на България от монархия към република се утвърждава и комунистическия режим. Правителството на Георги Димитров налага планова икономика. Частната собственост е национализирана и колективизирана постепенно. Селскостопанските имоти са взети и предадени на създадените през 1949 година Трудово-кооперативни земеделски стопанства (ТКЗС). Към всяко село има ТКЗС с бригади (лозарска, зеленчукова, краве ферма, овцеферма, птицеферма, свинеферма, полевъдна бригада за обработване на земеделски култури – царевица, слънчоглед, пшеница, цвекло). В началото се отглежда и памук. Към ТКЗС-то в село Девене има консервена фабрика, дърводелски цех, цех за одеяла и китеници, мелница, фуражен завод. Родът Вълчовци притежава стотици декари земя, които след създаването на Трудово-кооперативното земеделско стопанство, внася в общата стопанска собственост. Това означава, че земята вече не се обработва самостоятелно от хората, а става част от колективното земеделие, управлявано от кооператива. След колективизацията хората, които желаят да обработват определени площи за лични нужди, подават искания до касиера на ТКЗС. Те посочват колко земя искат да ползват за отглеждане на жито или царевица и плащат съответната сума. В замяна стопанството им предоставя достъп до земята и организира нейната обработка с наличната селскостопанска техника. Машините извършват основните селскостопански дейности – орането, сеенето и накрая жътвата. Въпреки механизацията, някои задачи все още изискват ръчен труд. Например през вегетационния период селяните ходят да прекопават редовете с царевица, за да отстранят плевелите. Ако не се прочиства редовно, тревата може да задуши младите растения и да намали добива. Когато настъпва краят на сезона, машините извършват жътвата и събират продукцията. След прибирането ѝ всеки, който обработва земя, отива в стопанството с фактура, удостоверяваща неговото право да получи съответното количество зърно. В определеното за разпределение място продукцията се измерва на кантара от домакина на стопанството, който след това раздава на хората толкова, колкото им се полага според вложените средства и заявената площ.

От създаването на ТКЗС-тата до 1958 година Цено е работник. Като такъв изпълнява всякакви възложени задачи. Например прекопаване на цвекло, царевица, слънчоглед, тютюн, низане на тютюн, а след няколко години като работник, е назначен за звеновод (ръководител) на група хора в полевъдната бригада, но работата му продължава по същия начин. Позицията му не е от най-високите, тъй като има звеноводи на други групи от по 15-20 работници. Хората работят на норма, т.е. каквато заработят днес, се записва

и им се изплаща в края на всеки месец.

След като напуска полевъдната бригада, Цено продължава своята работа в селското стопанство, но вече в различна роля – като бригадир на овцеферма с близо 6000 овце. Стопанисването изисква не само опит, но и добри организационни умения, които да ръководят работниците. Назначаването му на тази позиция не е случайно. В полевъдната бригада Цено се доказва като усърден и отговорен работник, който разбира селскостопанските процеси в дълбочина. Опитът му в земеделието, съчетан с умението да организира и мотивира хората около себе си, го правят подходящ кандидат за по-висока отговорност. Именно тези негови качества привличат вниманието на Управителния съвет на ТКЗС в село Девене, който взема решение да му повери още по-голяма ръководна роля. Така Цено е избран за началник на група от 86 работници. Това не е лека задача – той трябва да координира ежедневната им работа, да разпределя задълженията и да следи за правилното изпълнение на всички процеси. Избирането му за тази длъжност е признание за неговите способности и принос към ТКЗС. Той не само получава по-голяма отговорност, но и възможност да приложи натрупания си опит в нова среда, доказвайки, че е способен да води по-голям екип и да се справя с предизвикателствата на животновъдството. Овцефермата се състои от много кошари, разпределени на 3 места. Първото място е до консервената фабрика. Второто е в местността „Обреща“. Третото място е в местността „Букура“. Тъй като кошарите са на далечни разстояния, Цено пътува с кон.

След 1989 година България преминава през дълбоки политически, икономически и социални промени, които оказват силно влияние върху цялото общество, включително и върху селата. С края на комунистическия режим страната започва преход към демокрация и пазарна икономика, като това води до сериозни предизвикателства. Една от най-съществените промени настъпва в земеделието. След десетилетия на колективизация, Трудово-кооперативните земеделски стопанства (ТКЗС) се разпадат, а земята е върната на предишните ѝ собственици. Много от тях обаче или са загубили връзка със селското стопанство, или нямат необходимите машини и ресурси, за да я обработват ефективно. Това води до изоставяне на големи площи земя и до упадък на традиционното земеделие. Селата започват да се обезлюдяват с бързи темпове. Липсата на работа и перспективи кара младите хора да се преместят в градовете или да емигрират в чужбина, оставяйки селата населени предимно с възрастни хора. Затварят се училища, читалища и здравни пунктове, а инфраструктурата се влошава поради липсата на инвестиции и поддръжка. В Девене са закрити консервената фабрика, мелницата, фуражният завод, дърводелският цех, цехът за тъкане на одеяла и китеници. Икономическите трудности в селата се задълбочават от закриването на местни предприятия и кооперации, които са осигурявали заетост по време на социализма. Малкото останали жители често се оказват изправени пред проблеми

като безработица и ограничен достъп до основни услуги. В същото време много традиционни селски занаяти и поминъци постепенно изчезват. ***/Приложение 6/***

МОСТОВЕ, ПЪТИЩА И ЛЕТИЩА

През 1968 година Цено напуска овцефермата и започва работа в пътни строежи София. Неговият технически ръководител е Милчо Томов. По-късно той напуска и ръководител става Пенка Томова. Цено участва в строежа на моста над река Искър при Мездра. 1983 година е завършен строежа на моста над река Искър. След това правят ремонт на асфалтовите настилки до Ребърково, Люти дол, Новачене, Скравена, Ботевград.

През 1986 година бригадата е преместена в Девене. Първо е построен мостът над река Рибине в местността „Ракьовец“, а след това е направен проект за асфалтиране на път до пистата на селскостопанското летище и то да бъде третото военно летище в България, което да изпълнява резервна функция, когато на останалите две не може да се приземят самолетите поради лоши климатични условия или други причини. Работят няколко месеца, но строежът е спрян, а бригадата е преместена в Ботевград в местността „Дръвница“. Работниците са от близките села и задачата на бригадата е да асфалтират път от Мездра до Ботевград. Започнато е изграждането на Правешки тунел. Отводняват се канавки. След като тунелът е готов, бригадата е преместена за участие в строежа на магистрала „Хемус“. Там се работи по изграждането на тунелите „Ечемишка“ и „Топли дол“ и на най-високия мост (150 м.) в местността „Дебреш“. На този мост работят 6000 човека от цялата страна. Бетонът е наливан с хеликоптери. Мостът е най-големият на Балканския полуостров. Строежът по моста продължава 4 години.

След 1989 година държавните предприятия се разпадат, бригадата се разпуска, а Цено се връща в Девене и става пазач на селскостопанското летище за около 2 години, а след това е пазач на бостан. ***/Приложение 7/***

ЧЛЕН НА БЗНС

Българският земеделски народен съюз (БЗНС) е политическа организация, създадена през 1899 година, която представлява интересите на селяните – най-голямата социална група в България по онова време. БЗНС възниква като движение за защита на дребните земеделци, като намалява данъците за селяните и извършва социални промени. Членството в Българския земеделски народен съюз (БЗНС) не е формално обвързано с конкретни изисквания – всеки, който споделял идеите на организацията и е част от селскостопанския труд, може да стане част от нея. Цено е един от тези, които членуват в БЗНС не заради лични облаги, а по-скоро по вътрешно убеждение. Той не

се стреми към власт или специални привилегии, а просто намира смисъл в работата си и вярва в принципите, които проповядва съюзът – подкрепа за селяните, модернизиране на земеделието и изграждане на силна селскостопанска общност. Подобно на него много други земеделци също членуват в БЗНС по собствено желание. За тях това е не просто политическа принадлежност, но и израз на тяхната идентичност и начин на живот. Те споделят идеята, че селското стопанство е гръбнакът на обществото и че селяните трябва да бъдат достойно представени в управлението на страната. Запазена е членската книжка на БЗНС на Цено, която обхваща периода от 1945 година до 1989 година. Въпреки че времето е оставило своя отпечатък върху нея и тя е повредена отвътре, документът все още носи историческа стойност, свидетелствайки за дългогодишната принадлежност на Цено към съюза. Освен това е запазена и подновената му членска книжка от 1990 година, когато след промените в страната БЗНС започва отново да функционира като самостоятелна политическа организация. Това показва, че дори след края на социалистическия режим Цено остава верен на своите земеделски убеждения и продължава да подкрепя съюза, вярвайки в неговата кауза и значимост за селскостопанската общност. ***/Приложение 8/***

КЕТА ВЪЛЧОВСКА

Важен документ за живота на Параскева е запазеното свидетелство за кръщение. От него научаваме, че тя е родена на 17 август 1923 година в село Девене. Нейни родители са Ангел Христов, наричан също и Рангел, и Мария Ценова, които са от рода на Коцаците. Свидетелството ни дава информация, че Параскева е покръстена в селската църква „Св. Апостоли Петър и Павел“ от свещеник Георги Нагов. По разказите на нейните близки, които я наричат накратко Кета, тя има двама братя и две сестри – Иван, Панталей, Калица и Еленка. Кета учи в село Девене и са запазени снимки на класа ѝ с учителките ѝ от V клас. На тези стари снимки се крие началото на един живот, който по-късно е изпълнен с труд и отдаденост, живот, който е помнен и описван.

На 3 юни 1989 година класът на Кета се събира, за да отпразнува годишнината си – набор 1923 година. Тази среща не е само юбилей, а свидетелство за едно изминало време, което остава живо в сърцата на тези, които го помнят.

За близките си баба Кета беше жена, която вярваше в труда и семейството. Трудолюбието ѝ беше ненадминато – ръцете ѝ сякаш никога не знаеха почивка. От ранно утро до късна вечер тя намираше какво да свърши – в дома, в градината, край животните. Работата не я плашеше, напротив – тя вярваше, че човек трябва да бъде зает, защото само така животът му има смисъл. За нея чистотата не беше просто навик, а отражение на реда и уюта, които обичаше да създава. Вярваше, че всичко трябва да бъде на мястото

си – подредено, както трябва да бъде подреден и самият живот. Честността ѝ бе безкомпромисна. Най-голямата ѝ радост обаче бяха децата и внуците ѝ. Те бяха нейният свят, нейната гордост. За нея приятелствата бяха нещо второстепенно, не толкова важно и докато други прекарваха времето си в компании, тя избираше семейството. Затова и не търсеше развлечения извън тези граници – щастието ѝ беше край семейството, в разговорите с близките ѝ, в детските смехове, които изпълваха дома. Годините минаваха, животът се променяше, но баба Кета оставаше същата – силна опора за всички, които я обичаха. Животът ѝ беше скромен, но изпълнен с обич. И тази обич, макар и тиха, остави дълбоки следи в сърцата на всички, които имаха щастието да я познават. И макар днес да я няма, споменът за нея живее. ***/Приложение 9/***

ПЪТИЩАТА НА БРАТЯ ВЪЛЧОВЦИ

Двамата по-големи братя на Цено – Петко и Герго, напускат този свят млади, но за Иван и Никола остават повече спомени и разкази. Близък роднственик на рода Вълчовци разказа, че Иван Вълчовски е прислужник в селското училище и съселяните му викат Иван Слугата, а даскалите – чичо Иван. През тези години отоплението в училищата е на печки на дърва. Той почиства печките, пали ги, а в часовете влиза, за да сложи дърва или въглища в огъня. Мие коридорите. Но той не е бил просто слуга, а човек, който с труда си допринася за общността, оставайки в паметта на съселяните си като неразделна част от училищния живот. Найден си спомни за него и каза, че като малък ходел рано сутрин с чичо си, за да гледа какво прави.

Никола е роден през 1915 година и до края на живота си живее в село Девене. Ценен документ за живота на Никола Вълчовски, съхранен в семейния архив, е неговата военна книжка, преиздадена през 1955 година. От нея научаваме, че през 1936 той постъпва в казармата и е зачислен от 35-то Военно окръжие в пехотния полк като стрелец в специалност „Стрелци и автоматчици“. В документа е посочено, че е земеделец и член на ТКЗС. По спомени на негови родственици той е бил каруцар и превозвал стока. Като повечето земеделци Никола членува в БЗНС. Военната книжка ни дава информация и за неговото образование. През 1927 година той завършва четвърто отделение в местното училище “Св. св. Кирил и Методий”. Никола е женен за баба Стефана, състрадателна, грижовна, отзивчива жена, която е силно привързана към семейството на Цено. След смъртта на съпруга си, с когото нямат деца, тя помага в отглеждането на внучките на Цено - Цветелина и Калинка. ***/Приложение 10/***

НАСЛЕДНИЦИТЕ НА ЦЕНО

На Цено и Кета се раждат две деца – първородната им дъщеря Гина и няколко години по-късно синът им Найден. Семейството живее в село Девене, където животът е прост и изпълнен с труд. Още от малки Гина и Найден свикват с ежедневните задължения и помагат на родителите си в селскостопанската работа. Въпреки това детството им не минава само в труд. Те прекарват много време с други деца из селските улици.

Гина прекарва ученическите си години в село Девене, където получава своето начално и основно образование. След това продължава образованието си в град Мездра. След завършването си започва работа в текстилния комбинат в град Враца – едно от големите промишлени предприятия в региона по онова време. С Николай Върбински, който също е от село Девене, изграждат семейство и отглеждат двете си дъщери – Камелия и Мая.

Найден си спомня детството си като време, изпълнено с игри. Тичал неуморно из улиците, ловял риба и се къпел в барата. Въпреки че учел, не пропускал възможност да „тътне“ из улиците.

Един ден отишъл до фурната, за да купи хляб с купони. Взел един хляб, но докато се прибирал, минавайки през барата, го изял целия.

Когато баба Кета и дядо Цено се върнали от работа, веднага попитали:

– Къде е хлябът?

А той отговорил:

– Няма го. Изядох го.

Майка му запретнала ръкави и започнала да меси хляб късно вечерта.

Историята на Найден показва, че детството му е било изпълнено с весели и безгрижни моменти, които се състоят в най-простите и обикновени неща. Когато Найден навършва 16 години, Цено го завежда в София, където продължава образованието си в Техникума по полиграфия. В София двамата се разхождат из центъра и се снимат пред мавзолея на Георги Димитров, а след това и на фона на Партийния дом. В София Найден усвоява тънкостите на печатарския занаят, който по-късно се превръща в неговата професия за цял живот. След като завършва обучението си, той постъпва в казармата, където прекарва две години в изпълнение на военната си служба като граничар. След уволнението си остава да работи и живее във Враца и създава свое семейство – жени се за Венета през 1974 година. Заедно отглеждат двете си дъщери Цветелина и Калинка.

Семейството цени образованието. През годините са наблюдава как Цено се занимава през целия си живот със земеделие, а синът си Найден изпраща да учи за печатар в София. Ценностната нагласа продължава и в следващото поколение, когато Найден подкрепя дъщеря си Цветелина в стремежа ѝ и реализирането на желаната професия учител. Това показва последователност в убеждението на родовата линия, че образованието е ключът към по-добри

възможности и успех в живота.

Калинка е по-малката дъщеря на Найден и Венета. Още от малка тя се откроява с немирния си характер. Докато сестра ѝ Цветелина е по-старателна и задълбочена в ученето. Калинка учи в училище „Христо Ботев“ град Враца, където завършва философска паралелка. След завършването си до днес работи в сферата на услугите. Жени се за Николай, с когото имат две дъщери – по-голямата е Никол, а по-малката Камелия.

Калинка си спомня с топлина и обич детството си в село Девене и времето, прекарано със своите баба Кета и дядо Цено. Тя ги описва като изключително добри, грижовни и работливи хора, които никога не са се карали на нея и сестра й, нито са им отказвали нещо. Оставяли ги да спят до късно, а след това двете момичета отивали да им помагат на лозето.

Калинка и Цветелина ходели с дядо си да закарат млякото, а на връщане той ги бутал с количката, превръщайки обикновеното пътуване в истинско забавление. Когато обирали краставиците, ги носели при един човек, който ги продава на консервената фабрика. Като им се прияждало нещо, дядо Цено казвал с усмивка: „Бръкнете у портфейла, па земете и за мене нещо благо“. Калинка и сестра ѝ ходели по няколко пъти до сладкарницата. Баба Кета винаги носела престилка, когато готви или мие, Калинка често ѝ правела шеги – минавала зад нея, дърпала връзките, а баба й възкликвала с престорено възмущение: „Калинооо, мамоооо, ше ме спрепнеш да падна!“. Само част от тези спомени са оставили в Калинка скъпи спомени за две изключително добри и топли души, за които ѝ става мъчно всеки път, когато си спомня за тях. От разказа на Калинка ясно се вижда, че дядо Цено и баба Кета са били добри, трудолюбиви и щедри хора, които са живели скромно, но с голямо сърце. „Хора на Земята“, които са живели честно, ценели са труда, обичали са семейството си и са намирали щастието в малките неща. Те са пример за истинска човечност, за доброта и скромност – качества, които оставят дълбока следа в сърцата на близките им.

Цветелина е по-голямата дъщеря на Найден и Венета. Тя също учи в училище „Христо Ботев“. През ученическите си години тя се впечатлява и вдъхновява от своята учителка, която пробужда у нея дълбок интерес към географията. С твърдото убеждение, че знанието отваря нови хоризонти, Цветелина продължава образованието си в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Там учи география с тясна специалност „климатология и хидрология“. В кариерата си тя постепенно се изкачва по стълбичката на успеха. Първоначално е учител по география в ПЕГ „Йоан Екзарх“, след това в СУ „Христо Ботев“, а днес е старши експерт в Регионално управление на образованието град Враца. Още в университета Цветелина се запознава с Огнян, с когото се женят през 1996 година. През 2000 година, семейството им се разраства с раждането на първото им дете – Ася. Родителството носи нови предизвикателства и радости, а през 2008 година те посрещат и второто

си дете – Виктор. През годините Цветелина успява да съчетава професионалния си път с грижите за семейството, предавайки на децата си любовта към знанието и стремежа към развитие.

Аз си спомням дядо Цено, въпреки че бях най-малкият от неговите правнуци, успях да се докосна до „човека на три епохи“. Въпреки разликата във възрастта ни, той остави трайни спомени в детското ми съзнание и до днес изплуват картини от моментите, които съм прекарал с него.

На около четири-пет години, когато ходех на село с моите баба и дядо, по необяснима за мен причина, дядо Цено ме плашеше. В неговото присъствие се чувствах леко несигурен. Спомням си, че когато си изнасях кашон с играчки на масата, той често идваше, взимаше някоя и питаеше: „Може ли да я видя?“. В тези моменти не знаех как да реагирам, защото сякаш ми отнемаше нещо мое, макар че вероятно просто му беше любопитно и искаше да говори със своя малък правнук. Също така, когато се връщах с баба от магазина, той винаги питаше: „Какво ми купи?“ или „Какво ми носиш?“.

На кръстопътя до нашата къща и до днес има един камък, на който дядо Цено седеше. Този камък като че ли е останал като ням свидетел на неговото присъствие и разговорите му с минувачите. Когато отивах на село с родителите си, често го виждахме да седи на моста. Сякаш това беше неговото място – там, където можеше да гледа хората и времето, което неумолимо се сменя около него.

Спомням си и един момент – когато аз, сестра ми и двете ми първи братовчедки бяхме с него в кухнята на село. Тогава той ни изпитваше по математика, или поне мен – доколкото си спомням. Задаваше ми прости задачи като „Колко е 6 + 2?“ или „Колко е 10 – 7?“. В онзи момент аз все още не можех да смятам добре и една от братовчедките ми тихичко ми подсказваше верния отговор. Макар че вероятно е знаел, че не отговарям самостоятелно, дядо Цено ни награждаваше с по 10 лева за знанията ни. Дали беше заради подкрепата между нас, или просто за да ни насърчи, не знам, но тези малки жестове оставиха траен спомен в мен, като човек, който уважава образованието.

През декември 2023 година почина кучето, което беше последното животно докоснало се до живота на дядо Цено и съм сигурен, че и то като нас носеше спомени за него. То беше на 17 (човешки) години. Баба ми и дядо ми разказват как един ден, след като отиват на Девене след работа виждат новото кученце. То било толкова малко, че се вргаляло из двора, а кокошките го гонели. Дядо Цено им казал, че то дошло до портата, провряло се под нея и влязло, но те до днес са сигурни, че дядо Цено го е пуснал, защото той обичаше животните и беше състрадателен към тях. Това качество беше част от неговата същност – не просто ги обичаше, но се грижеше за тях и им даваше подслон. Както се стремеше да предаде знания на нас, така и на малкия Мурджо даде дом и шанс за живот. Тази история е още едно доказателство, че

дядо Цено не само беше мъдър човек, но и човек с голямо сърце. Той беше човек, който носеше спомена за няколко различни епохи, но въпреки това намираше начин да общува и с нас – най-малките. Той беше фигура, която създаваше уважение, но също така предизвикваше интерес и любопитство. Въпреки първоначалния ми страх, с времето разбрах, че неговото присъствие е било ценен дар – едно наследство от миналото, един човек, който си заслужава да се помни.

Родът Вълчовци има своите разклонения и по-познати обществени личности. Сред тях е Богдан Николов, втори братовчед на Цено по майчина линия. Той е известен археолог, краевед и историк, който посвещава значителна част от живота си на проучването и съхраняването на местната история. Със своята всеотдайност и страст към миналото, Богдан Николов оставя трайна следа в областта на историческите изследвания. Автор е на книгата „Девене в миналото“, в която описва историческите събития, културата, бита и родовете в село Девене. Във връзка с Богдан Николов, Найден си спомни моменти от детството и разказа, че е ходил с него на разкопки в Девене и околностите и са откривали монети. ***/Приложение 11/***

ПОСЛЕСЛОВ

След години на труд и промени, Цено продължава живота си в село Девене, където времето тече по-бавно, но носи със себе си нови радости. Докато той остарява, семейството му расте – появяват се неговите правнуци, които внасят нов живот и смях в дома. И макар през 2014 година земният му път да приключва, корените, които е пуснал, продължават да се разклоняват. Той оставя след себе си един син, четири внучки, пет правнучки и двама правнуци, които носят в себе си частица от неговия дух.

Родът Вълчовци има дълбоки корени и богата история. Първите правнуци на Цено и Кета са от страна на дъщеря им Гина – Цветелина, Миглена и Николай. От страна на Найден, моят дядо, се раждат Никол, Ася, Камелия и аз, най-малкия – Виктор.

Книгата „Родът Вълчовци – Пътешествие през вековете“ е разказ за корени и наследство, за връзките, които преминават през времето, и за духа, който остава жив дори когато поколенията се сменят. Чрез тази книга съхранявам паметта на своите предци, запазвайки приемствеността между миналото и настоящето. Всяка страница от книгата предлага поглед в живота на членове от рода Вълчовци, техните връзки, изпитания и историческата среда, в която са живели. Но не е и само разказ за събития и личности от миналото, тя е внимателно изградена колекция от исторически документи, родови хроники и устни предания, които осветяват живота на поколенията от рода Вълчовци. От ранните години на съществуването им до съвременността, архивът в тази книга служи като живо свидетелство и доказателство за издръжливостта и адаптивността на рода през вековете. В книгата не само документирам събитията, но и се опитвам да вдъхна живот на историите, предавайки ги с уважение и почит към предците си. Нека книгата служи като напомняне за важността на родовото наследство и съхраняването на спомените от миналото. Чрез подробните изследвания и архивни материали, тази книга предоставя незаменим ресурс за бъдещите поколения, които ще намерят в нея не само информация, но и вдъхновение и гордост от своя произход. Но книгата е и за сегашните поколения, някои които носят фамилията Вълчовци, без дори да знаят защо, други без дори да изпитват чувство за принадлежност към рода си. Вълчовци, някога част от живота в село Девене, днес е разпилян, с малко останали следи в родното място. Въпреки това, историята на този род не е изгубена – тя е записана в спомените, в документите, в наследството, в тази книга. Вашата фамилия не е просто име – тя е знак за принадлежност към един род, преминал през векове, оставил своя отпечатък и заслужаващ да бъде помнен. Не позволявайте времето да заличи тази връзка. Родът Вълчовци не е просто минало – той е жива част от нас. И колкото повече знаете за него, толкова по-силно ще бъде усещането за принадлежност и приемственост между поколенията. Тази книга ни учи, че всяко поколение трябва

да носи отговорността не само да помни, но и да предава знанията и уроците на бъдещите поколения. Да познаваш рода си, не означава просто да знаеш имена и дати. Това е връзка със силата на предците, с техните уроци, успехи и грешки. Това е осъзнаване, че не сме сами, че сме част от нещо по-голямо – от дълга верига животи, която продължава чрез нас днес. Не позволявайте времето да изтрие паметта за онези, които са ви предшествали! Потърсете своите корени, разкажете историите, съхранете ги за тези, които ще дойдат след вас! Защото паметта за рода е памет за самите нас. Макар и малкото останали представители на рода, Вълчовци са живо доказателство за това, че корените на един род могат да устоят на времето, стига да бъдат хранени с уважение. „Родът Вълчовци – Пътешествие през вековете“ е опит да се разгърне уникалността на рода, зародил се преди векове, но продължаващ с поколения Вълчовци и до днес.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

местоположението на село Девене в България

местоположението на село Девене в област Враца

Приложение 2

Цено Димитров Вълчовски на около 30-годишна възраст

Цено Димитров Вълчовски на 70-годишна възраст

картата за самоличност (отвътре) на Димитър Вълчов

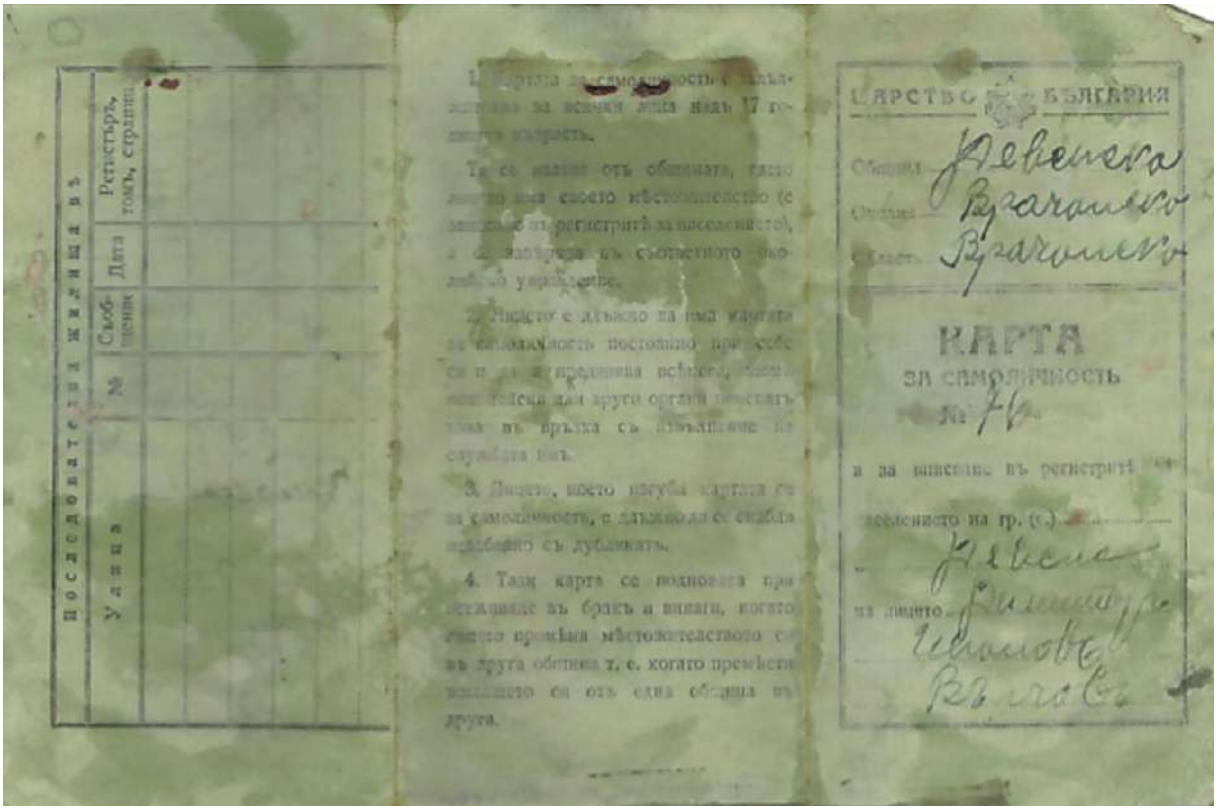

гърба на картата за самоличност на Димитър Вълчов (бащата на Цено)

Никола Димитров Вълчовски

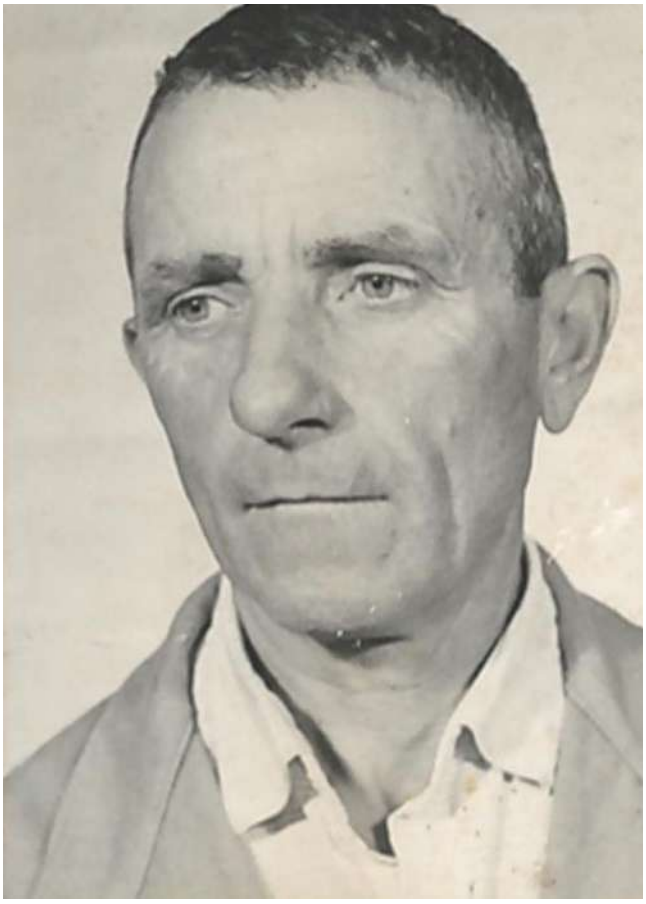

Никола Димитров Вълчовски

Иван Димитров Вълчовски

Приложение 3

НАРОДНА СМѢСЕНА ПРОГИМНАЗИЯ

с. Девене околия Врачанска область Врачанска

СВИДЕТЕЛСТВО №156

ЗА ЗАВЪРШЕНЪ КУРСЪ НА ОСНОВНО УЧЕНИЕ

Цено Димитровъ Ивановъ роденъ на 8 ратомврий 1920 год. въ с. Девене околия Врачанска, область Врачанска отъ източно-православно вѣроизповѣдание, по народность бѫгаринъ поданикъ бѫгарскиe свършилъ III класъ на Девенската народна прогимназия презъ 1936/1937 учебна година и на изпита за завършенъ прогимназиялен курсъ като редовенъ ученикъ при поведение примѣрно (6) е показалъ общъ успѣхъ мн. добъръ (4 3/5).

с. Девене, 20 юний 1937 год.

Изпитна комисия:

Министерски пратеникъ: Директоръ:

Членове:

ПЕЧАТНИЦА „СТ. ЦЕОВЪ" — ВРАЦА

Свидетелство на Цено Вълчовски от 1937 г.

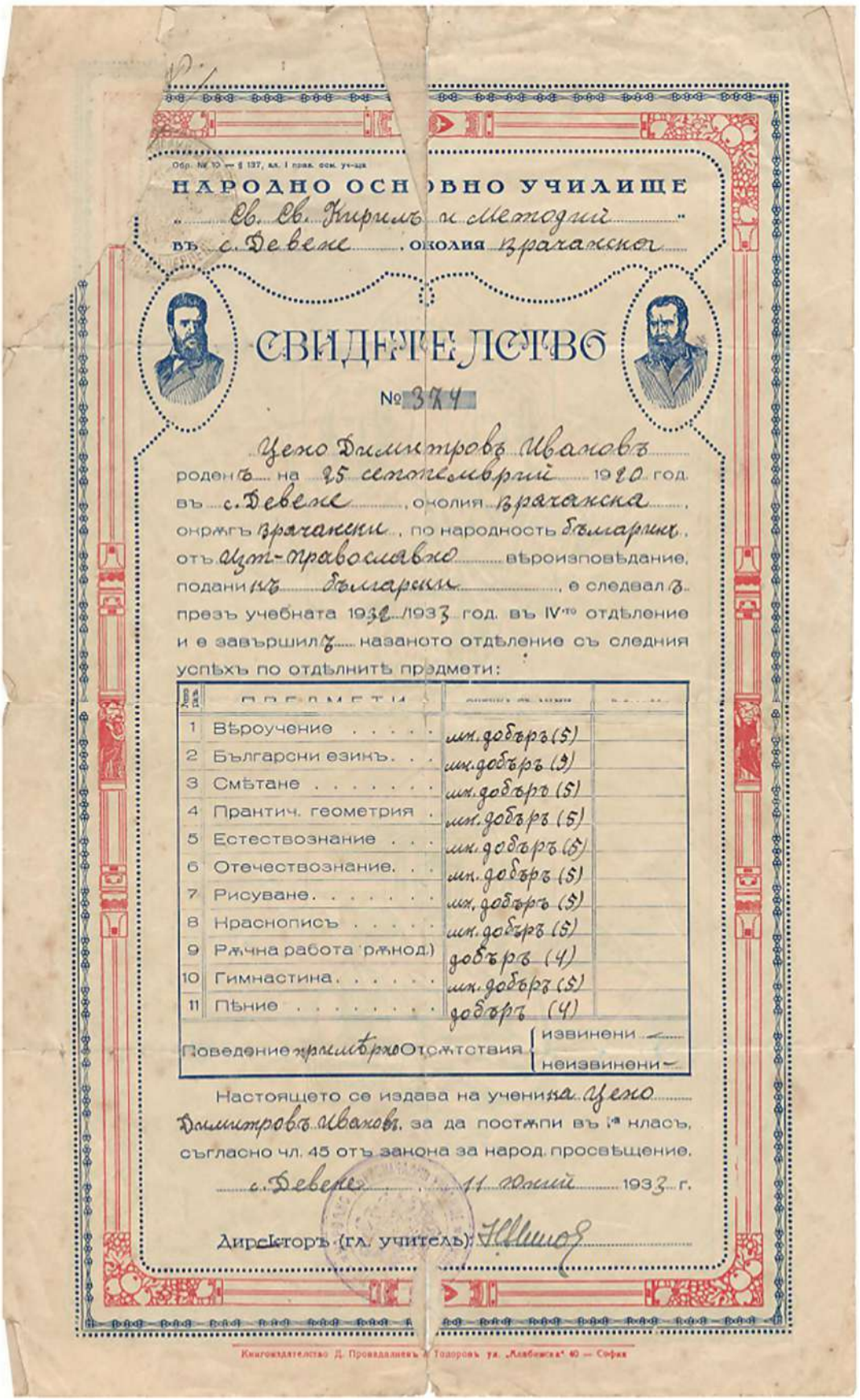

Обр. № 10 — § 137, кл. I прав. осн. уч-ща

НАРОДНО ОСНОВНО УЧИЛИЩЕ

„Св. Св. Кирилъ и Методий"

въ с. Девене, околия Врачанска

СВИДЕТЕЛСТВО

№ 374

Цено Димитровъ Ивановъ

роденъ на 25 септемврий 1920 год.

въ с. Девене, околия Врачанска,

окрѫгъ Врачански, по народность българинъ,

отъ Изт-православно вѣроизповѣдание,

подани къ български, е следвалъ

презъ учебната 1932/1933 год. въ IV-то отдѣление

и е завършилъ назаното отдѣление съ следния

успѣхъ по отдѣлнитѣ предмети:

№ по ред.	ПРЕДМЕТИ	[illegible]	[illegible]
1	Вѣроучение	мн. добъръ (5)	
2	Български езикъ	мн. добъръ (5)	
3	Смѣтане	мн. добъръ (5)	
4	Практич. геометрия	мн. добъръ (5)	
5	Естествознание	мн. добъръ (5)	
6	Отечествознание	мн. добъръ (5)	
7	Рисуване	мн. добъръ (5)	
8	Краснописъ	мн. добъръ (5)	
9	Рѫчна работа (рѫнод.)	добъръ (4)	
10	Гимнастика	мн. добъръ (5)	
11	Пѣние	добъръ (4)	

Поведение примѣрно Отсѫтствия { извинени — / неизвинени — }

Настоящето се издава на ученика Цено Димитровъ Ивановъ, за да постѫпи въ I-а класъ, съгласно чл. 45 отъ закона за народ. просвѣщение.

с. Девене, 11 юний 1933 г.

Директоръ (гл. учитель): [illegible]

Книгоиздателство Д. Провадалиевъ и Тодоровъ ул. „Алабинска" 40 — София

Свидетелство на Цено Вълчовски от 1933 г.

Обща снимка на класа на Цено в IV отделение, 1932-1933 г.

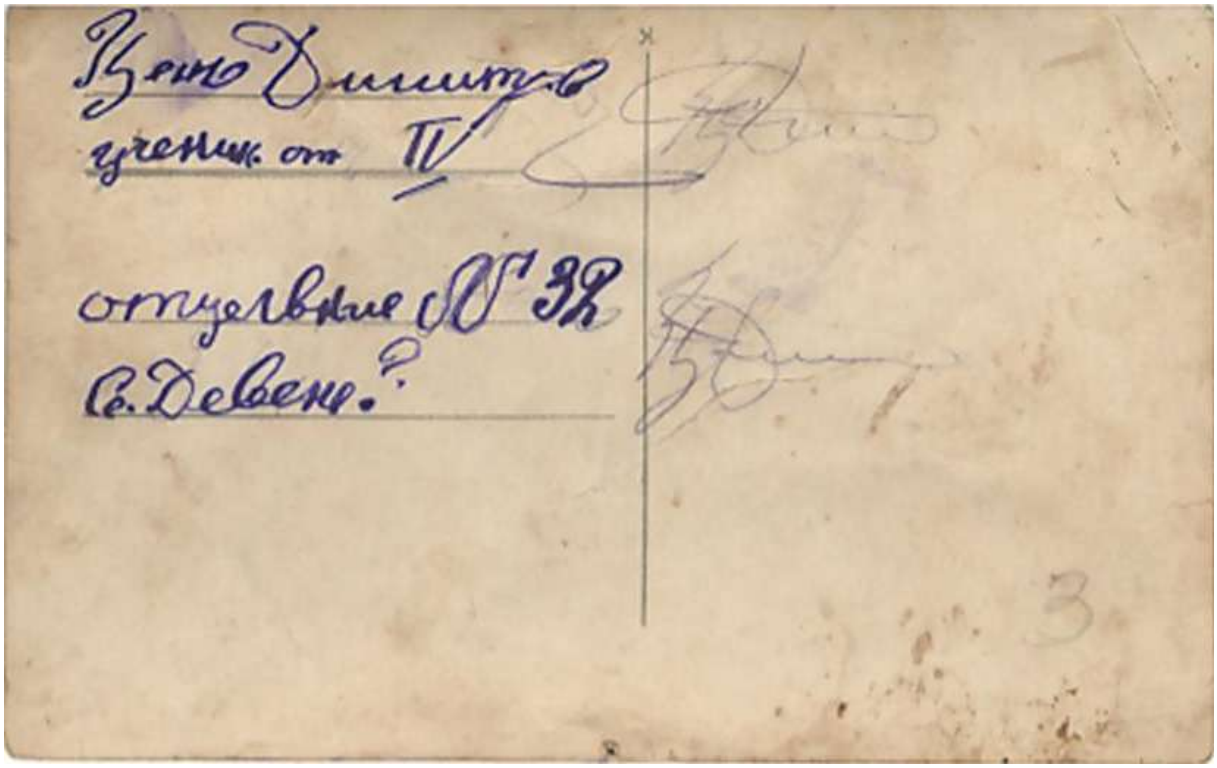

Обща снимка на класа на Цено в IV отделение (гръб), 1932-1933 г.

Обща снимка на класа на Цено и техния учител Найден Нонински пред читалището в село Двене, 1980 г.

Обща снимка на класа на Цено и техния учител Найден Нонински пред читалището в село Двене, 1980 г.

Цено и негов съученик носят венец, 1980 г.

Цено и негов съученик носят венец, 1980 г.

Цено и негов съученик поднасят венец пред паметника на родното си училище, 1980 г.

Приложение 4

кошове

кошове

бъкле

бъкле

вретена

вретена

газови лампи и трикрака синия

дървена сгъваема закачалка

дървени вили

катарага за мерене на земя

каче

кошнички и кратуна

кошнички и кратуна

кошнички с вълмачки

кратуна за вода или мляко

кратуни, сърпове, трикрака синия, столче

ръчно направени сапуни за пране

синия

синия

сърпове

чекрък

чепкало за вълна

Приложение 5

Военната книжка на Цено

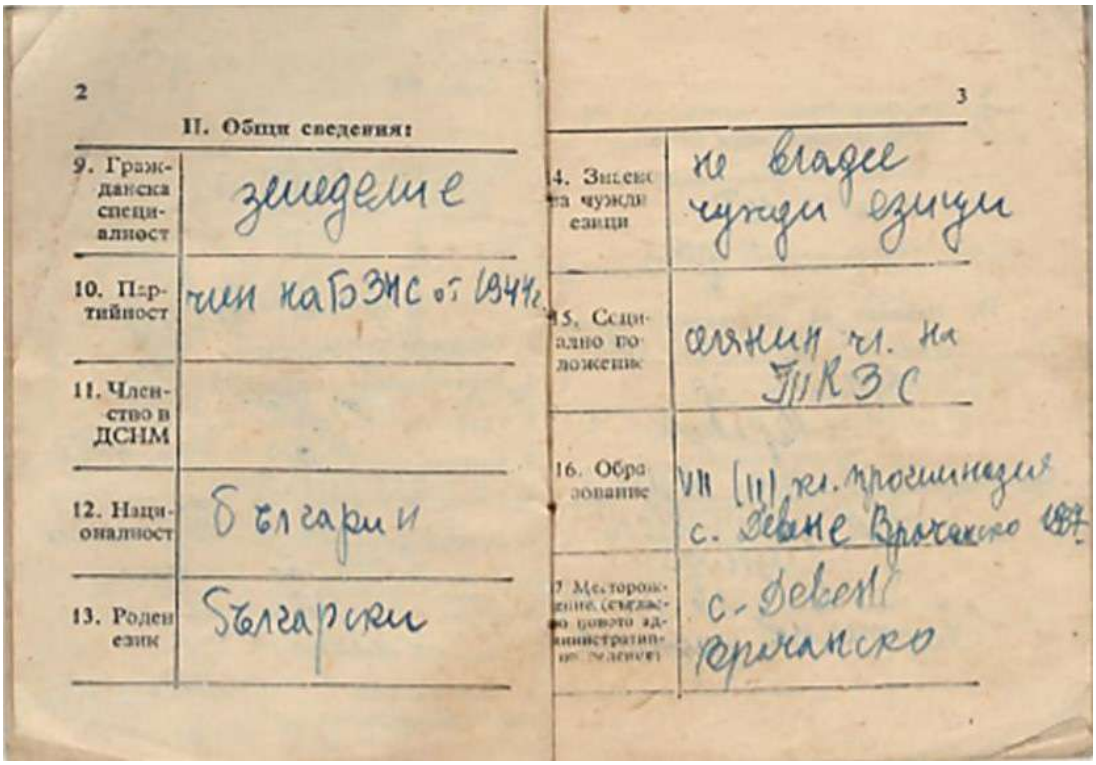

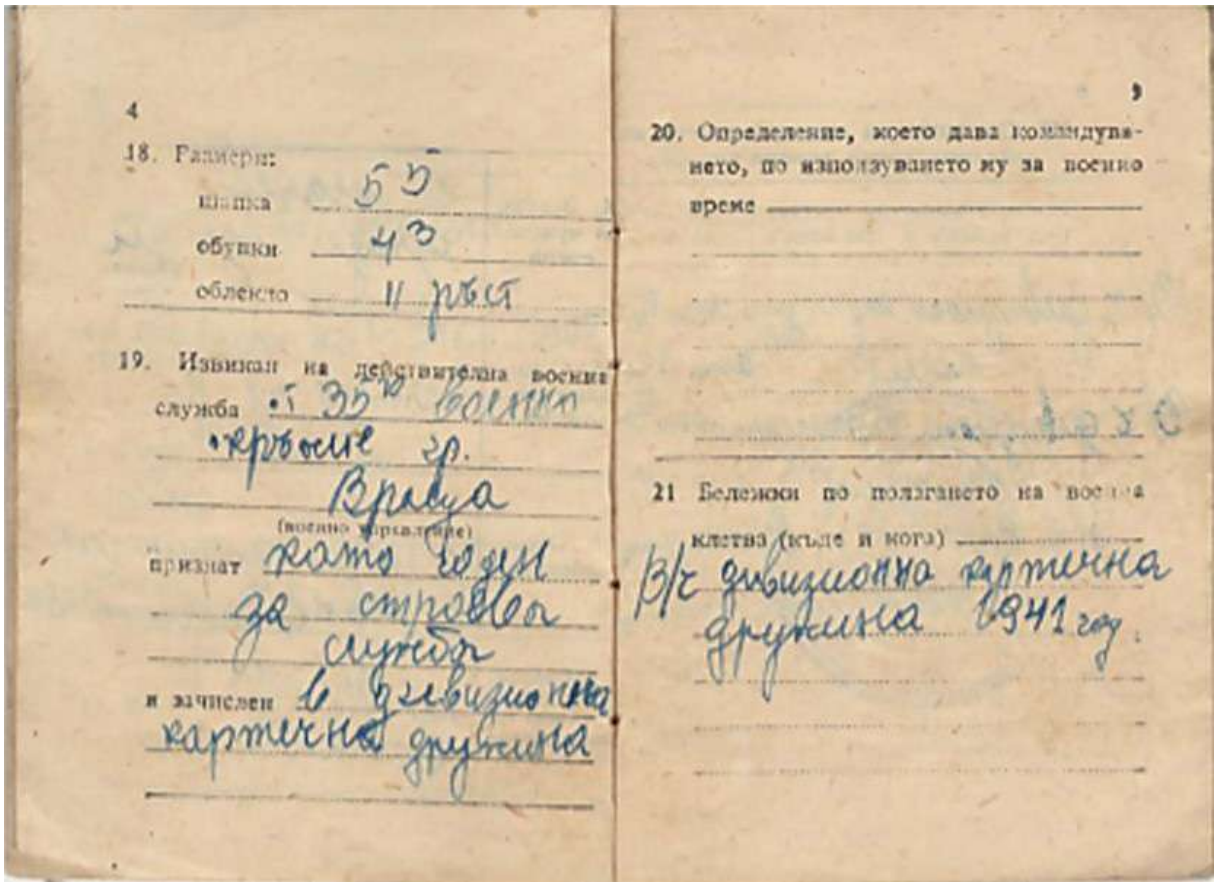

4

18. Размери:

шапка 55

обувки 43

облекло 11 рѣст

19. Извикан на действителна военна служба от 35-го военно-крѣпостне гр. Враца (военно управление)

признат като годен за строева служба

и зачислен в дивизионна картечна дружина

9

20. Определение, което дава командуването, по използуването му за военно време

21 Бележки по полагането на военна клетва (къде и кога)

В/ч дивизионна картечна дружина 1941 год.

Страници от военната книжка на Цено

6

III. Сведения за преминаването на действителната военна служба

Наименование на частта, род войска и длъжност	От кога до кога
В/ч дивизионна картеч. друж. номер	сент. 41, апр. 42,
В/ч дивизионна картеч. друж. кавусдар	43 юли 44
Н-к врач. град. военно у-ние ст. лейт.	

7

Войнишка снимка на Цено

Цено (в средата) с другари по служба на обяд

Цено (отляво) с другар по служба в казармата

Цено (третия най-вдясно) с други войници

БЪЛГАРСКА ЕКЗАРХИЯ

СВИДЕТЕЛСТВО ЗА ВѢНЧАНИЕ

№ 20 Вр 1625

Епархия
Область
Околия Врачанска

Въ петнадесетия день отъ месецъ юний на хилядо деветстотинъ тридесеть и четиридесетъ и първо лѣто биде вѣнчанъ Димитровъ Цено Ивановъ, изъ село Девене, на възрасть 20 год, на първа вѣнчило, съ Параскева Ангелова, изъ село Девене, на възрасть 17 г. 8 м., на първо вѣнчило, при свещенодействието на долуподписания свещеникъ Георги Тошевъ Гергов, служащъ въ църквата „св Апостоли" въ село Девене и при свидетелството на кума Никола Димитров Лозановъ, изъ село Девене

За увѣрение дава се това свидетелство, потвърдено съ надлежния печатъ и подписъ.

Енорийски свещеникъ: [signature]

Свидетелство за венчание на Цено и Параскева, 1941 г.

Църквата Свети апостоли Петър и Павел в село Девене

Приложение 6

Бригадири от овцефермата и семействата им, празнуващи 1 май - ден на труда, 6 май - ден на овчаря или 9 септември - преминаването на България от монархия към република

Бригадири от овцефермата и семействата им, празнуващи 1 май - ден на труда, 6 май - ден на овчаря или 9 септември - преминаването на България от монархия към република

Бригадири от овцефермата и семействата им, празнуващи 1 май - ден на труда, 6 май - ден на овчаря или 9 септември - преминаването на България от монархия към република

Бригадири от овцефермата пред ТКЗС в село Девене, Цено е петият на втория ред

Екскурзия на Цено и бригадири от овцефермата на паметника Шипка

Обикновен работен ден на Цено в овцефермата

Работници от овцефермата карат царевица

Снимка на Цено с работници от овцефермата на екскурзия в Пловдив пред паметника на съветската армия /известен с името Альоша/

Цено (правостоящият в средата) с работници от овцефермата на екскурзия

Цено (най-вдясно с бялата яка) с бригадири от овцефермата и семействата им, празнуващи 1 май - ден на труда, 6 май - ден на овчаря или 9 септември - преминаването на България от монархия към република

Цено (правостоящият с бялата риза) с работници от овцефермата на обяд

Цено (с бялата риза) с бригадири от овцефермата и семействата им, празнуващи 1 май - ден на труда, 6 май - ден на овчаря или 9 септември - преминаването на България от монархия към република

Цено с работници от овцефермата на екскурзия

Приложение 7

Мостът над река Рибине в местността „Ракьовец“ (2024 г.)

Мостът над река Рибине в местността „Ракьовец“ (2024 г.)

Мостът над река Рибине в местността „Ракьовец“ (2024 г.)

Цено (с бялата риза в средата) с работници от пътни строежи

Приложение 8

Членската книжка на Цено за БЗНС от 1944 - 1989 г.

„Земеделският съюз е борческа политико-икономическа обществена организация, която взема пряко, самостойно и най-живо участие във всички прояви на икономическите и политически борби."

Александър Стамболийски
Принципите на Българския земеделски съюз, 1919 г.

БЪЛГАРСКИ ЗЕМЕДЕЛСКИ НАРОДЕН СЪЮЗ

ЧЛЕНСКА КНИЖКА

№ 204334

Първи страници от членската книжка на Цено за БЗНС от 1990 г.

БЪЛГАРСКИ ЗЕМЕДЕЛСКИ НАРОДЕН СЪЮЗ

ЧЛЕНСКА КНИЖКА

Корицата на подновената книжка на Цено от 1990 г.

Име Цено
Бащино Димитров
Фамилно Вълчовски
Роден на 20.10.1920 година
Член на земеделската дружба
гр.(с.) Девене
Община Варна
Член на БЗНС от 1945 година

ОБЩИНСКО РЪКОВОДСТВО НА БЗНС

САМОРЪЧЕН ПОДПИС

XII 1990 г. ПРЕДСЕДАТЕЛ

ПЛАТЕН ЧЛЕНСКИ ВНОС

I ПОЛУГОДИЕ НА ... г. кв. № ... СЕКРЕТАР НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ДРУЖБА

I ПОЛУГОДИЕ НА ... г. кв. № ... СЕКРЕТАР НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ДРУЖБА

II ПОЛУГОДИЕ НА ... г. кв. № ... СЕКРЕТАР НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ДРУЖБА

II ПОЛУГОДИЕ НА ... г. кв. № ... СЕКРЕТАР НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ДРУЖБА

Членската книжка на Цено за БЗНС от 1990 г.

Приложение 9

БЪЛГАРСКА ЕКЗАРХИЯ

Свидѣтелство за свето кръщение

№ 74 ВР. 1112

Въ седемнадесети день на Августъ мѣсеца отъ хилядо деветстотинъ двадесет и трета година роди се въ с. Девене у Врачанска епархия отъ православни родители: Ангелъ Христовъ и законната му съпруга Мария Ценова отроче отъ женски полъ, което се кръсти днесъ отъ долуподписания свещеникъ Георги Ив Наговъ въ прихода на църквата Св. Апостоли и се именува въ светото кръщение Параскева и възприе отъ свещената купель отъ Тодора Видолова

За увѣрение се дава настоящето свидѣтелство.

Девене 12 Августъ 1923 год.

Енорийски Свещеникъ: Г Ив Наговъ

Свидетелсвто за кръщение на Кета

Кета Вълчовска

Баба Мария (майката на Кета)

Ангел Коцашки (бащата на Кета)

Баба Мария (майката на Кета)

Калица (най-голямата сестра на Кета)

Вляво е Еленка (сестрата на Кета) със своя приятелка

Снимка на класа на Кета в V клас

Снимка на класа на Кета в V клас

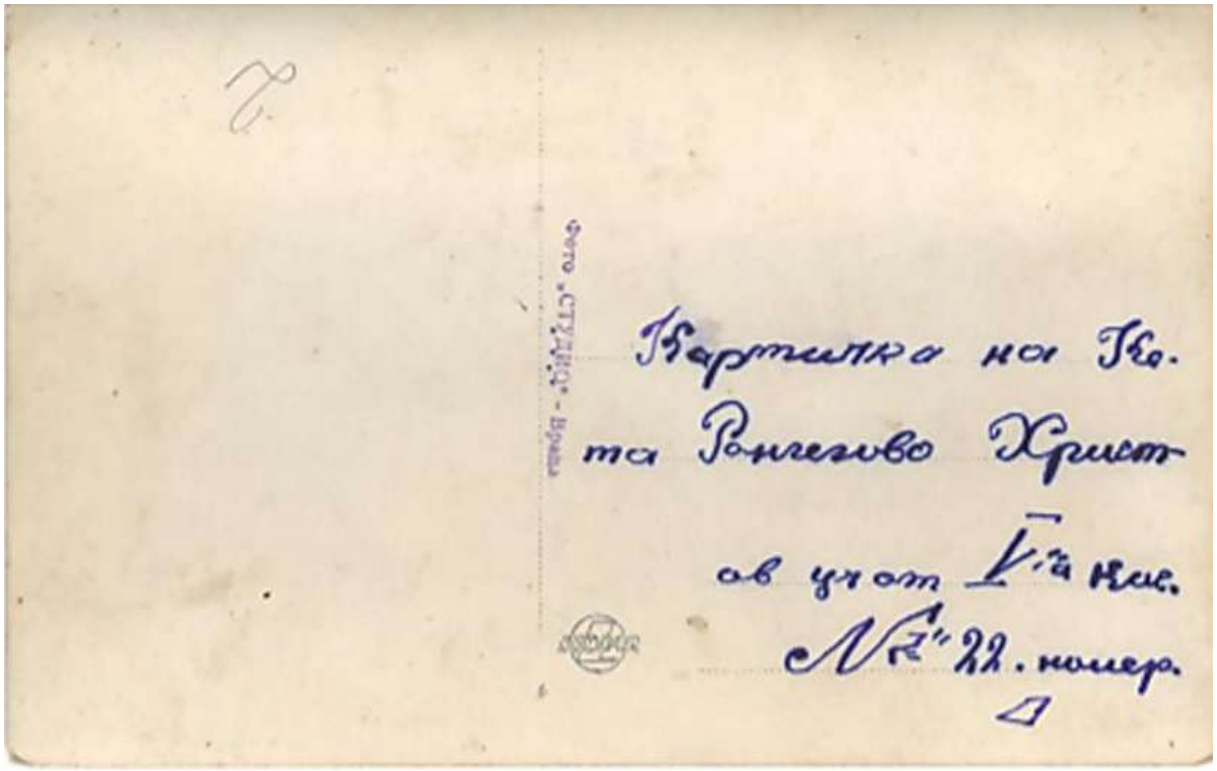

Снимка на класа на Кета в V клас (гръб)

Кета Вълчовска, честване годишнина на набор 1923 г. (3 юни 1989 г.)

Кета Вълчовска, честване годишнина на набор 1923 г. (3 юни 1989 г.)

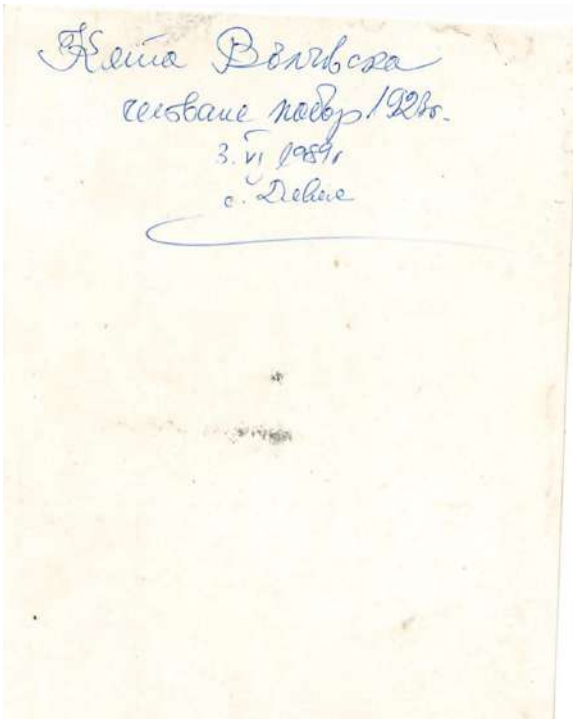

Кета Вълчовска, честване годишнина на набор
1923 г. (3 юни 1989 г.) - гръб

Кета Вълчовска, честване годишнина на набор 1923 г. (3 юни 1989 г.)

Цено (вляво) и съпругът на Калица (сестрата на Кета) - Кирил

Вдясно е Кета на около 18 години със своя приятелка

Вдясно е Кета на около 18 години със своя приятелка

Приложение 10

Военната книжка на Никола

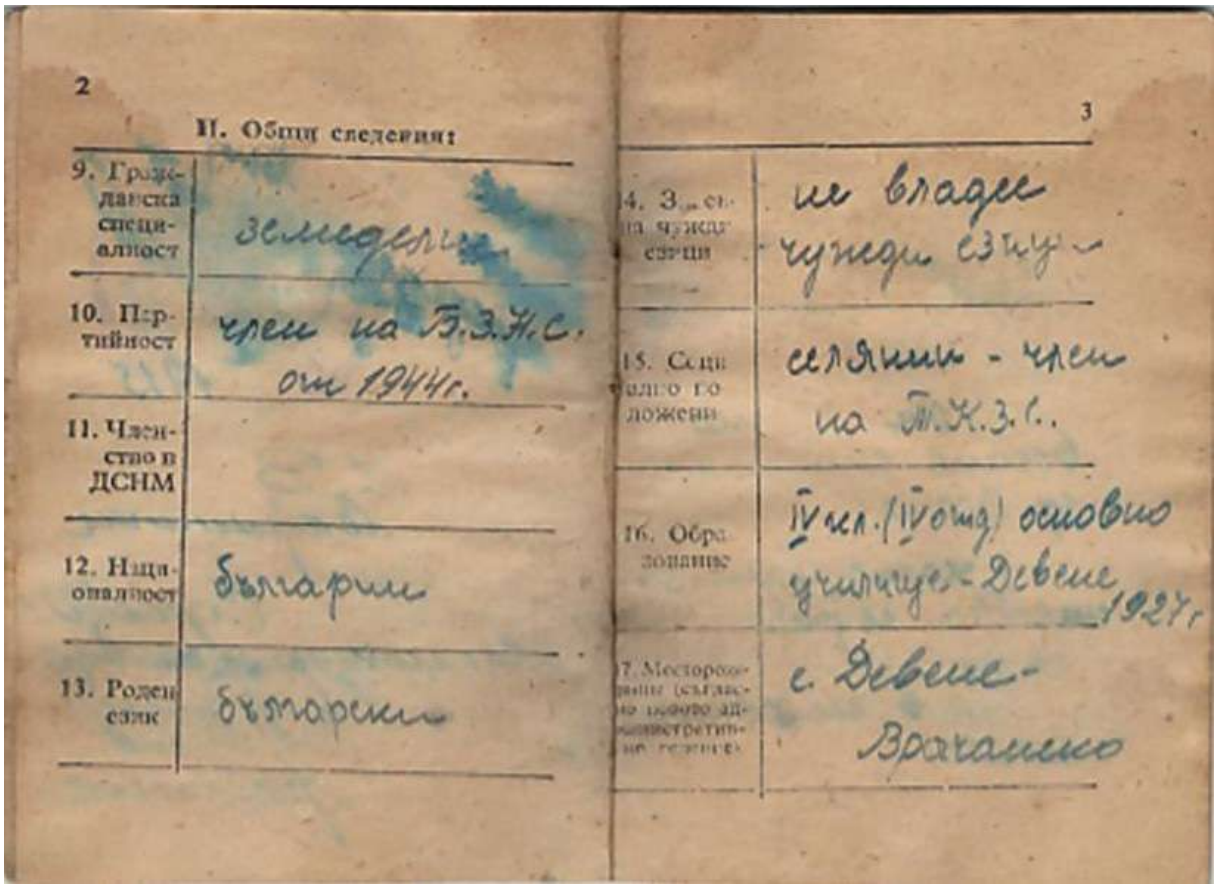

2

II. Общи сведения:

9. Гражданска специалност	земеделие
10. Партийност	член на Б.З.Н.С. от 1944г.
11. Членство в ДСНМ	
12. Националност	българин
13. Роден език	български

3

14. Знание на чужди езици	не владее чужди езици
15. Социално положение	селянин - член на Т.К.З.С.
16. Образование	IV кл. (IV отд.) основно училище - Девене 1927г.
17. Месторождение (съгласно новото административно деление)	с. Девене - Врачанско

Страници от военната книжка на Никола

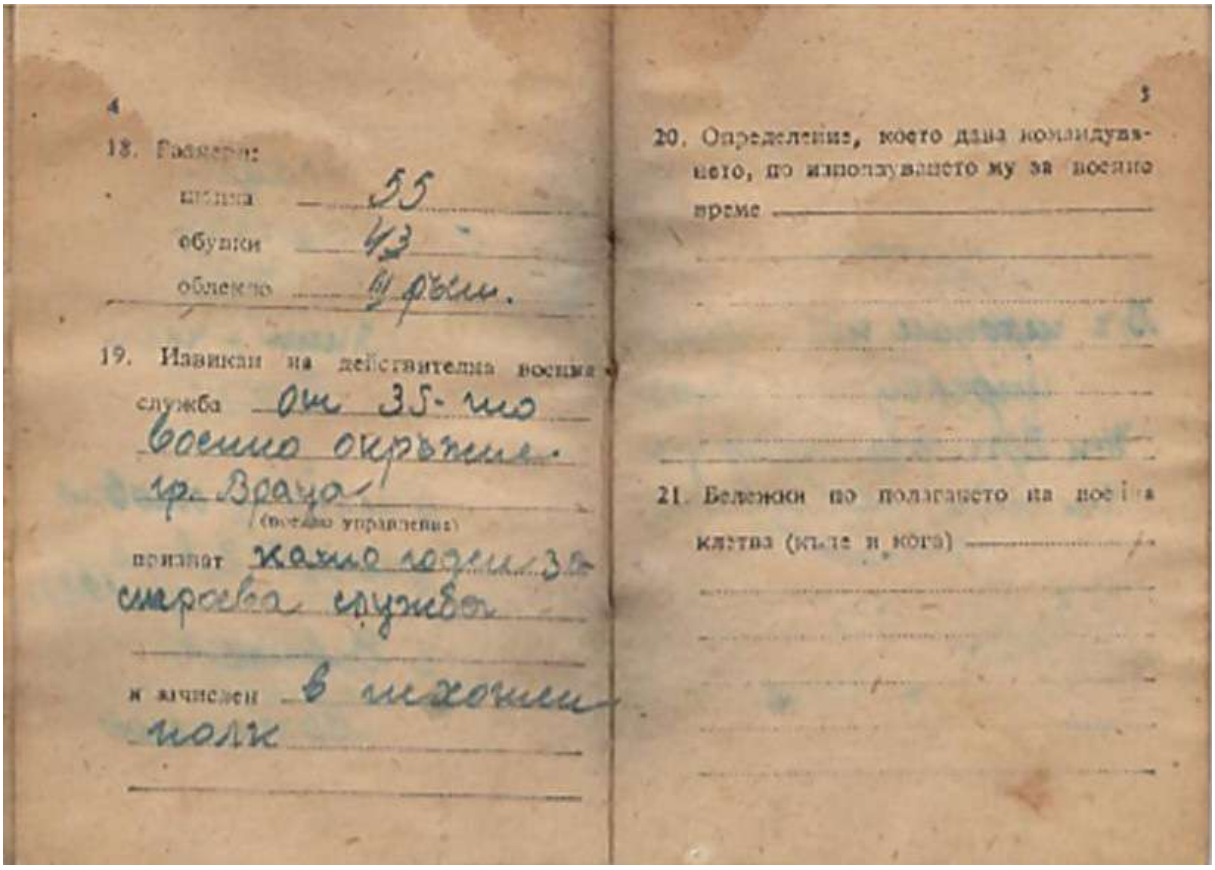

4

18. Размери:

шапка 55

обувки 43

облекло III рѣш.

19. Извикан на действителна военна служба от 35-то военно окръжие гр. Враца (военно управление)

признат качно годен за строева служба

и зачислен в пехотен полк

5

20. Определение, което дава командуването, по използуването му за военно време

21. Бележки по полагането на военна клетва (къде и кога)

6

III. Сведения за преминаването на действителната военна служба

Наименование на частта, род войска и длъжност	От кога до кога
В/ч. [illegible]	юни 36 г.
стрелец	август 36
Н-к. Врач. град. военно у-е	
Ст. лейт: [illegible]	

7

Страници от военната книжка на Никола

Баба Стефана (съпругата на Никола)

Баба Стефана (съпругата на Никола)
с внучката на Цено - Цветелина

ПРИЛОЖЕНИЕ 11

Гина на 3 години
(дъщеря на Цено)

Гина на 16 години
(дъщеря на Цено)

НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

селски общински народен съвет

гр., с. Девене, окръг Врачански

УДОСТОВЕРЕНИЕ ЗА РАЖДАНЕ

№ 41

Гина Цекова Димитрова

собствено, бащино и фамилно име

пол женски родена на 22. VIII. 1945 год.

ден двадесет и втори месец август хиляда

деветстотин четиридесет и пета година

в гр., с. Девене

община същя, окръг Врачански

родители

майка Параскева Ангелова Коцашка

трите имена по баща

баща Цено Димитров Вълчовски

собствено, бащино и фамилно име

Издадено въз основа на акта за раждане

под горния номер от 22. VIII. 1945 год.

гр., с. Девене, 30. X. 1961 год.

ЗАВЕЖДАЩ ГРАЖД. СЛУЖБА - ПРЕДСЕДАТЕЛ НА НАР. СЪВЕТ

подпис

подпис

1610—1200×100 ДТП „Т. база" цена 9·40 лв.

Удостоверение за раждане на Гина

7—308

НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СЕЛСКИ ОБЩИНСКИ народен съвет

гр., с. ДЕВЕНЕ, окръг ВРАЧАНСКИ

УДОСТОВЕРЕНИЕ ЗА РАЖДАНЕ

№ 17

НАЙДЕН ЦЕНОВ ДИМИТРОВ

собствено, бащино и фамилно име

пол МЪЖКИ роден на 1. IV. 1951 год.

ден ПЪРВИ месец АПРИЛ хиляда

деветстотин ПЕТДЕСЕТ И ПЪРВА година

в гр., с. Д Е В Е Н Е

община ДЕВЕНСКА, окръг ВРАЧАНСКИ

родители

майка КЕТА АНГЕЛОВА ХРИСТОВА

трите имена по баща

баща ЦЕНО ДИМИТРОВ ВЪЛЧОВСКИ

собствено, бащино и фамилно име

Издадено въз основа на акта за раждане

под горния номер от 6 април 1951 год.

гр., с. Девене, 24 юни 1966 год.

ЗАВЕЖДАЩ ГРАЖД. ОЛУЖБА ПРЕДСЕДАТЕЛ НА НАР. СЪВЕТ

подпис

2174/65 — 4000x100 ДТП „Т. база" цена 0.91 лв.

Удостоверение за раждане на Найден

БЪЛГАРСКА ЕКЗАРХИЯ

№ 33 Вр. 5704

СВИДЕТЕЛСТВО ЗА СВЕТО КРЪЩЕНИЕ

Въ двадесет и втори день отъ месецъ августъ на хилядо деветстотинъ четиридесет и пето година роди се въ р. Девене, Врачанско околия, Врачанска епархия, отъ православни родители: Жено Димитровъ Димовъ и законната му съпруга Параскева Рангелова, отроче отъ женски полъ, което биде кръстено отъ свещеникъ Димитър Ал. Вачев въ енорията на църквата „Св. Апостоли" и се именува при Св. Кръщение Гина.

Новокръстеното отроче бъ възприето отъ св. купель отъ Георги Миколов изъ р. Девене, Врачанско околия 2 септември 1945 год.

Енорийски свещеникъ:

Свидетелство за кръщение на Гина

БЪЛГАРСКА ЕКЗАРХИЯ

№ 8 Вр. 14

СВИДЕТЕЛСТВО ЗА СВЕТО КРЪЩЕНИЕ

В тридесетия ден от месец март на хилядо деветстотин петдесет и първа година роди се в с. Девене, Врачанска околия, Врачанска епархия, от православни родители: Цено Димитров и законната му съпруга Параскева Рангелова, отроче от мъжки пол, което биде кръстено от свещеник Димитър Александров Вачев в енорията на църквата „Св. Апостол" и се именува при Св. Кръщение Найден.

Новокръстеното отроче бе възприето от св. купел от Жета Ангелова из с. Девене, Врачанска околия 30 март 1951 год.

Енорийски свещеник: Вачев

Свидетелство за кръщение на Найден

Найден (син на Цено)

Найден (син на Цено)

Найден (син на Цено)

Найден (син на Цено)

Найден (син на Цено)

Кета, Найден, Цено

Найден и Цено на фона на партийния дом в София, 1966 г.

Найден пред мавзолея на Георги Димитров в София, 1966 г.

Гина, Николай и дъщеря им Мая

Гина и съпругът ѝ
Николай Върбински

Венета (снаха на Цено)
на 23 години

Венета и първата ѝ дъщеря
Цветелина, 1975 г.

Венета и двете ѝ дъщери Калинка и Цветелина

Венета, Найден, Цветелина, Калинка, 1978 г.

Картичка за 8 март на Венета и дъщеря ѝ Цветелина

Калинка и Цветелина
1979 г.

Калинка и Цветелина
1981 г.

Кета и Цено на сватбата но своята внучка Цветелина (от ляво надясно Кета, Огнян, Цветелина, Цено)

Венета и Найден на сватбата на своята дъщеря

Баба Кета с двете си правнучки Ася и Никол

Цено със своята правнучка Ася през 2000 г.

Кета със своята правнучка Ася през 2000 г.

Баба Кета с правнучката си Ася

Цветелина, Ася, Венета, Огнян 2024 г.

Цено със своята правучка Никол на Цветница през 1999 г.

Цено, Цветеина и Никол на Цветница, 1999 г.

Виктор (най-малкият правнук на Цено) в село Девене
със своето куче 2015 г.

Виктор (най-малкият правнук на Цено) в село Девене
със своето куче 2017 г.

Мурджо 2021 г.

Мурджо 2018 г.

Мурджо 2021 г.

Мурджо 2021 г.

Ася и Цветелина

Цветелина, Ася, Венета, Огнян
2024 г.

Ася Костадинова, 2021 г.

Ася Костадинова 2024 г.

Калинка Найденова
(внучка на Цено)

Никол Радева (правнучка на Цено),
2024 г.

ЧЛЕНОВЕ НА РОДА ВЪЛЧОВЦИ
СНИМКИ КЪМ РОДОСЛОВНОТО ДЪРВО

Надка Вълчовска (Цено и баща ѝ са първи братовчеди) вляво е съпругът ѝ Иван Латовски, а вдясно е Никола

Никола държи синът на Борис и Цека - Наталян

от ляво на дясно - Цено, Христо (син на Иван и племенник на Цено), Никола, Мария (дъщеря на Иван и племенница на Цено), Цветана (дъщеря на Петко и племенница на Цено)

от ляво надясно - Христо, Иван Латовски, Никола

от ляво надясно - Цека Вълчовска държи вторият си син Наталян,
Никола, Борис Вълчовски (мъжът на Цека) и
първият син на Борис и Цека - Лъчезар

Снимка от кръщението на най-голямата дъщеря на Цено - Мая

Цено (вдясно) на около 22 години със свой приятел

БИБЛИОГРАФИЯ

- Семеен архив: свидетелства, военни книжки, членски книжки, снимки
- Семейни реликви
- Разкази по спомени на сина и снахата на Цено – Найден и Венета
- Девене в миналото – Богдан Николов
- История на град Враца - издателство на Отечествения фронт

- https://www.kartanavremeto-vratsa.org/story/1049/36
- https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B5
- https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D1%8C%D0%BE%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80
- https://kartanavremeto-vratsa.org/books/1550587658_%D0%94%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B5-multi-page.pdf
- https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE_%D0%BA%D0%BE%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE_%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%81%D0%BA%D0%BE_%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE

БЛАГОДАРНОСТИ

Благодаря на моите баба и дядо Венета и Найден Димитрови, които с търпение ми разказваха за миналото, разглеждайки заедно с мен старите снимки и пожълтелите документи. Те споделяха истории, които съживяваха отминали времена и хора, връщайки се към спомените си с усмивка и понякога с нотка на носталгия. Чрез техните разкази успявах да усетя духа на онези дни и да разбера повече за корените на рода Вълчовци.

Искрени благодарности на моя научен ръководител и учител по история – госпожа Филипка Цанова за ценните насоки и корекции в общоисторическата част на моята работа и анализирането на историческите документи.

Благодаря на своя класен ръководител и учител по български език и литература – господин Емил Младенов за стиловите препоръки и езиковото оформление.

Благодаря на Андрей Младенов, ученик на ПЕГ "Йоан Екзарх" - Враца, паралелка „Графичен дизайн", за дизайна на корицата и техническото оформление.

Виктор Костадинов е ученик в X клас в Средно училище „Христо Ботев“ – град Враца. На 1 март 2025 година получава отлична оценка за защитата на реферата си, в IX национален конкурс с международно участие „Пространство и време“ – град Велико Търново, на тема: „XX век: семейни мемоари и лични истории. Цено Вълчовски – човек на три епохи.“

Виктор живее в град Враца със семейството си, два папагала – Рио и Миро и една котка – Джейсън. Той често посещава родното село Девене и къщата на своя прадядо.

Чрез книгата си „Родът Вълчовци – пътешествие през вековете“, Виктор се стреми да покаже на читателите колко е важно да знаеш собствената си история и родова линия. За него това носи гордост и самочувствие, но и е ориентир в общата история.

РОДЪТ ВЪЛЧОВЦИ

Пътешествие през вековете

Виктор Огнянов Костадинов, автор

Филипка Цанова, старши учител по „История и цивилизации“ в Средно училище „Христо Ботев“ град Враца, научен ръководител, fil_c@abv.bg

Андрей Младенов, ученик на Профилирана езикова гимназия „Йоан Екзарх, град Враца, паралелка „Графичен дизайн“, дизайн на корица и предпечатна подготовка

„Микротест принт“ ЕООД - Враца, печат

Родословно дърво на Цено Вълчовски

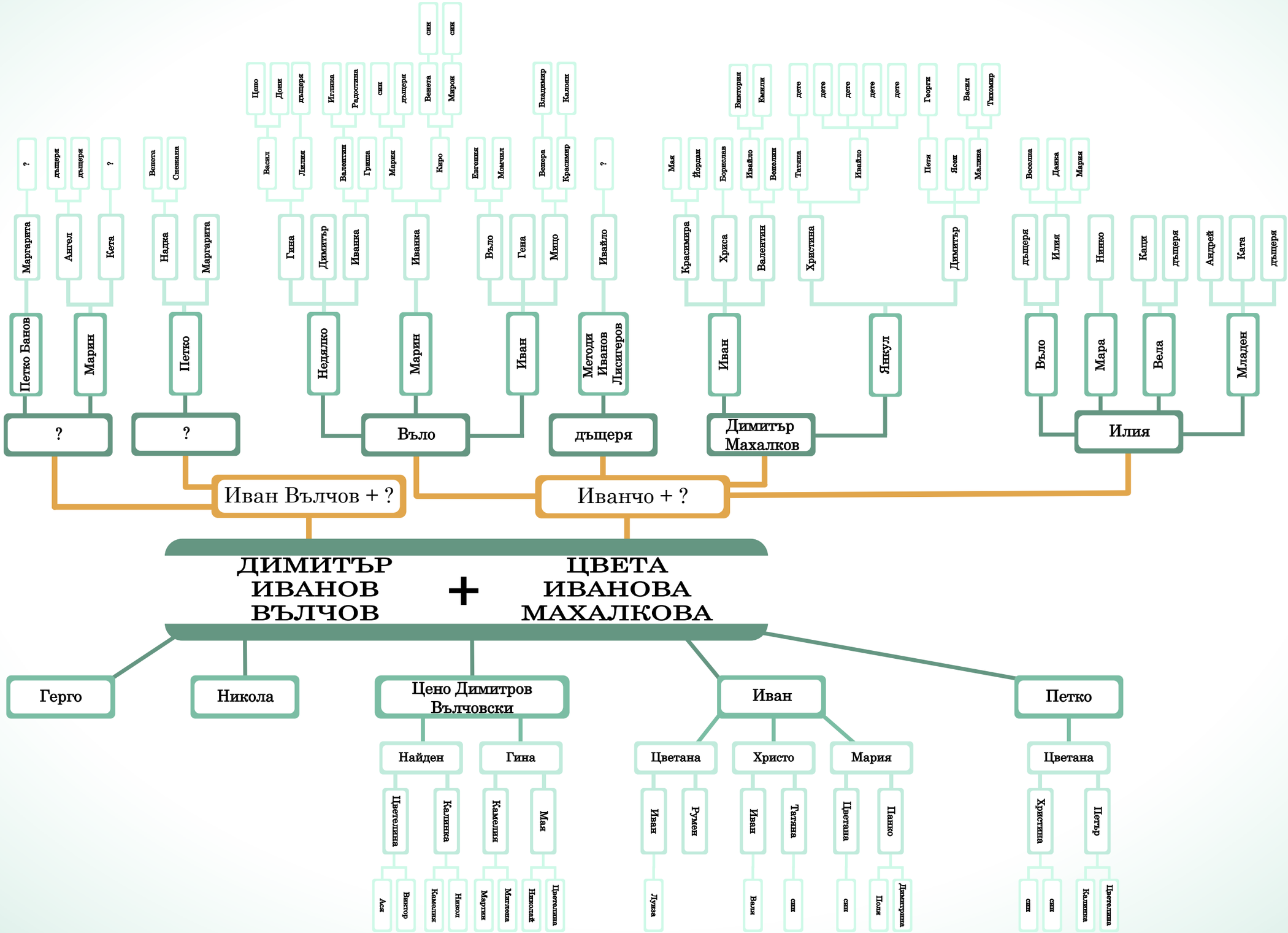

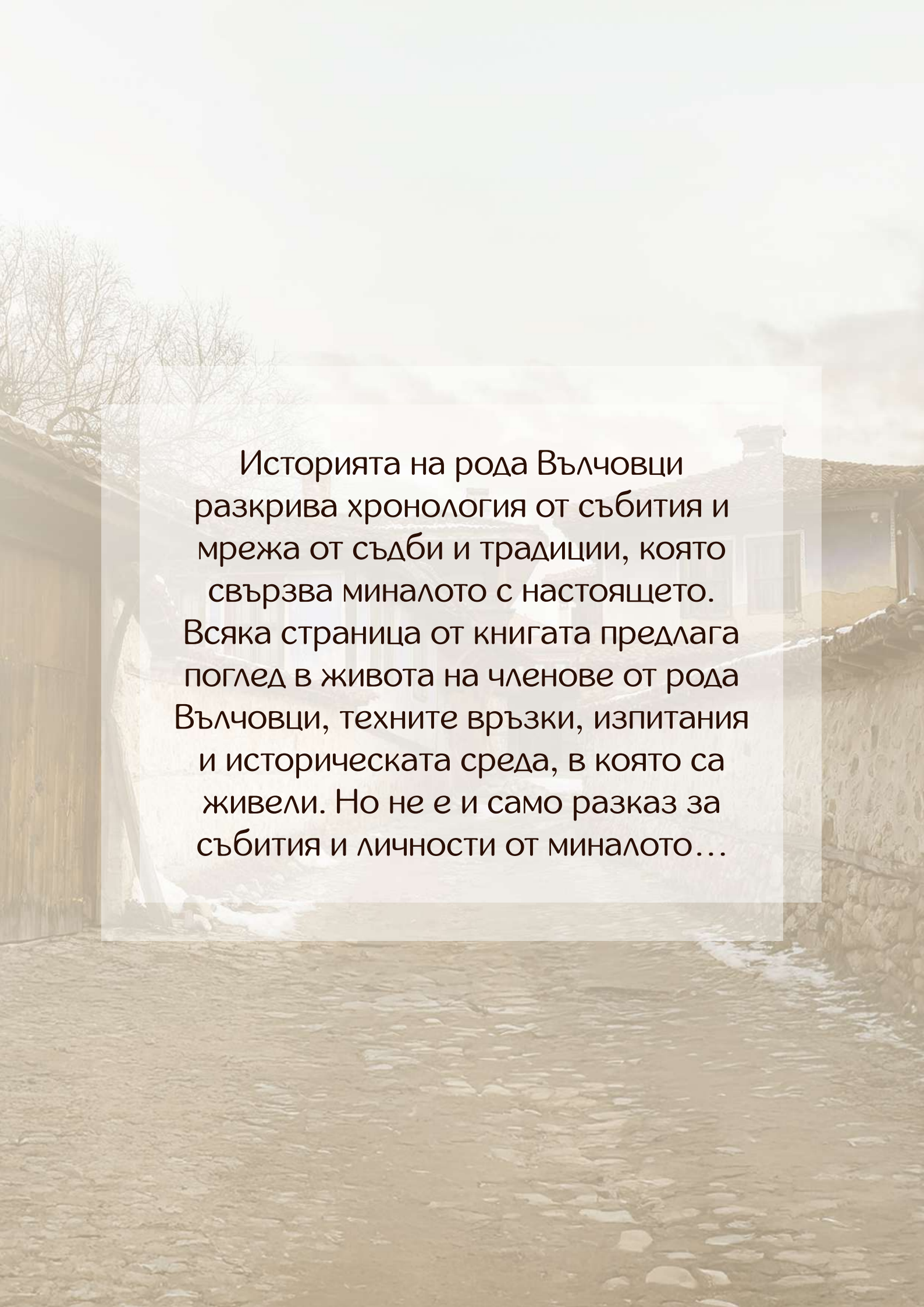

Историята на рода Вълчовци разкрива хронология от събития и мрежа от съдби и традиции, която свързва миналото с настоящето. Всяка страница от книгата предлага поглед в живота на членове от рода Вълчовци, техните връзки, изпитания и историческата среда, в която са живели. Но не е и само разказ за събития и личности от миналото…